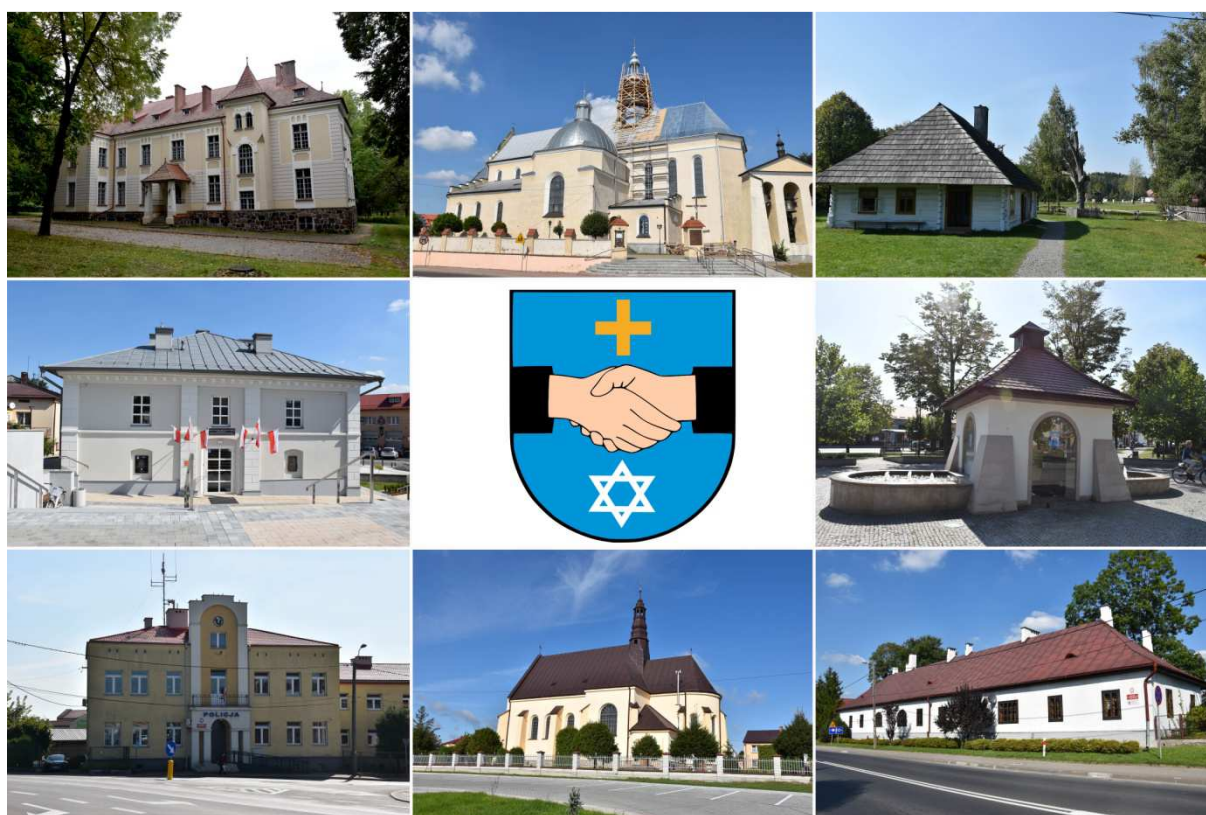
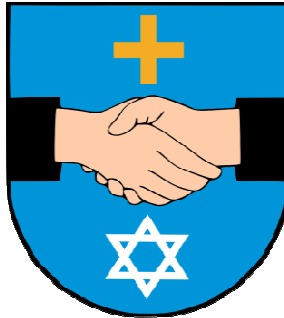

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY KOLBUSZOWA NA LATA 2020 – 2023

**KOLBUSZOWA
2019**

ZLECENIODAWCA:

Gmina Kolbuszowa
36-100 Kolbuszowa
ul. Obrońców Pokoju 21
tel. (17) 22 71 333
e-mail: um@ekolbuszowa.pl
www.kolbuszowa.pl

WYKONAWCA:

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.reliktarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	5
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	13
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	13
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	13
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.....	14
4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	15
4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	15
4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo.....	16
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	17
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021.....	17
4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.....	18
4.2.3 Strategia rozwoju województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020.....	18
4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	20
4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2020.....	20
4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2014- 2020	21
4.2.7 Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Siedlisko" na lata 2016-2023.....	22
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	23
5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Kolbuszowa.....	23
5.1.2 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego.....	24
5.1.3 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Kolbuszowa na lata 2014-2020.....	27
5.1.4 Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Kolbuszowa na lata 2017-2022.....	27
5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Kolbuszowa.....	28
5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy	28
5.2.2 Zarys historii obszaru.....	29
5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy	31
5.2.4 Zabytki archeologiczne	36
5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	37
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	37
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	38
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	38
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	40
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	40
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	41

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	42
6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy.....	42
6.2 Analiza Szans i zagrożeń.....	43
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	45
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	48
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	49
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	49

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzące powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu miasta i gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W końcowym, X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j.: Dz. U. 2019. 730, z późn. zm.*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).

4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

➤ **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*t. j.: Dz. U. 1997.78.483, z późn.. zm.*) w przepisach:

"**Art. 5** Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju".

"**Art. 6 ust. 1** Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym".

"**Art. 86** Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa".

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j.: Dz. U. 2019. 730, z późn. zm.*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

1) art. 3 definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

2) art. 4 "Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

3) art. 5 "Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury".

4) art. 6 "1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

5) art. 7 "Formami i sposobami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego".

6) Art. 16 "1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

7) art. 17 "1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną

porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

4) składowania lub magazynowania odpadów.

8) art. 18 „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

9) art. 19 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

10) art. 20 Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

11) art. 21 „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

12) art. 22 "1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

13) art. 89 Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

14) art. 107a "1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

15) art. 107c "1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j.: Dz. U. 2019. 506, z późn. zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j.: Dz. U. 2019. 60, z późn. zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (t. j.: Dz. U. 2019. 1186, z późn. zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j.: Dz. U. 2019. 1396, z późn. zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j.: Dz. U. 2020. 55). Reguluje część w/w zasad, oraz definiuje pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, określa kompetencje dotyczące pielęgnacji i wycinki drzew i krzewów na terenach objętych ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2020. 65). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j.: Dz. U. 2019. 115, z późn. zm.). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok

teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 688). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j.: Dz. U. 2019. 917, z późn. zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j.: Dz. U. 2019. 1479). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j.: Dz. U. 2019. 533, z późn. zm.).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 02.08.2018 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*t. j.: Dz. U. 2018.1609, z późn. zm.*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.09.2019 r. zmieniające rozporządzenie ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*t. j.: Dz. U. 2019. 1886*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*t. j.: Dz. U. 2017. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*t. j.: Dz. U. 2017. 1674*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*t. j.: Dz. U. 2014. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (*t. j.: Dz. U. 2004. 30. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*t. j.: Dz. U. 2004. 212. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*t. j.: Dz. U. 2011. 89. 510*).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Kolbuszowa zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się *Program* połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

¹ *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013² oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020³.

Drugim ważnym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, funkcjonującym na poziomie kraju, jest Narodowa strategia rozwoju kultury z uzupełnieniem na lata 2004-2020.

²Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

³Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005. Przyjęta 14.06.2005 przez Ministra Kultury.

Określa ona działania konieczne do zrealizowania w regionie. Podkreśla przy tym ważność działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce. Główne założenia Strategii związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, to m.in.: działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów dzięki wykorzystaniu przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związanego z ochroną i zachowaniem zabytków.

Jednym z instrumentów, za pomocą których realizowane są wspomniane cele Strategii jest "Narodowy Program Kultury. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020". Podstawą do jego sformułowania jest uznanie dziedzictwa kulturowego za wartość mającą wpływ na rozwój i upowszechnienie kultury, a także za potencjał regionów służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego" określa działania w sferze ochrony zabytków, m.in.: przygotowanie skutecznego systemu prawnego-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami; podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa; poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej; intensyfikacja ochrony; upowszechnienie dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne rekreacyjne i inne cele społeczne; zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁴

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. (M.P.2013.378). Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁵

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także

⁴Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

⁵Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Wskazuje ona strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,

Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego.

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania:

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,

⁶Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych;
Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,
Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy:

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,

Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W gminnym programie opieki nad zabytkami będą uwzględnione działania zawarte w tych dokumentach pośrednio lub bezpośrednio i wpłyną one na wybór zadań, które staną się środkiem do realizacji złożań programowych Miasta i Gminy Kolbuszowa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021

Dokumentem dotyczącym w całości problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami regionu, w tym Miasta i Gminy Kolbuszowa jest *Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2018-2021*. Został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr XI/966/18 w dn. 24 września 2018 r.). Znajdujące się tam zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochronę każdej kategorii zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego. Ustalenia tam zawarte wynikają z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

Priorytet związany z ochroną i świadomym kształtowaniem krajobrazu kulturowego wyznacza następujące kierunki działań:

- ✓ tworzenie parków kulturowych, jako forma ochrony krajobrazu kulturowego;
- ✓ ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego;
- ✓ integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody;
- ✓ rewitalizacja i rewitalizacja układów urbanistycznych;
- ✓ ochrona układów ruralistycznych;

Powyższe zapisy mają na celu odpowiednie kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez zapobieganie jego degradacji, dbałość o zabytki charakterystyczne dla regionu i rewitalizacja obszarów wartościowych, jednak przekształconych w wyniku działalności człowieka. Wśród kierunków działań wyznaczonych w priorytecie istotne jest wskazanie mówiące o włączeniu ochrony i opieki nad zabytkami w strategię i plany zagospodarowania przestrzennego będące domeną lokalnego samorządu.

Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa to kolejny priorytet uwzględniony w omawianym dokumencie. Zawarto tam wskazania odnoszące się do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet związany z badaniem i dokumentacją dziedzictwa kulturowego oraz promocją i edukacją służącym budowaniu tożsamości określa kierunki działań mające przede wszystkim służyć szeroko rozumianemu wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji. Wymienia m.in. następujące działania: rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków, przetwarzanie informacji o zabytkach, działania szkoleniowe, edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu, ochrona kultury ludowej, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

Omawiany dokument w kilku miejscach odnosi się do gminy Kolbuszowa. Miejscowość wymieniona jest spośród miast, tzw. rezydencjonalnych złożonych z pozostających we wzajemnych relacjach przestrzennych, kompozycyjnych i funkcjonalnych rezydencji właścicieli dóbr wraz z całą infrastrukturą towarzyszącą. Wśród zabytków architektury wymienione zostały: synagoga w Kolbuszowej z XIX w., dwór w Weryni z parkiem, czy budynki mieszkalne w typie willi. Wspomniano również o nagrobkach na cmentarzu parafialnym, wywodzących się z ośrodka bruśnieńskiego (kamieniarze wywodzący się z nieistniejącej już wsi Stare Brusno). Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej wymieniono wśród skansenów występujących na terenie Podkarpacia. Wspomniana została także organizacja społeczna: Regionalne Towarzystwo Kultury im. J. M. Gosłara w Kolbuszowej. W rozdziale poświęconym krajobrazowi kulturowemu i wartości niematerialnej, Kolbuszowa wymieniona jest jako miejscowość znana z ośrodka wyrobu mebli tzw. kolbuszowskich.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

Kolejnym istotnym dokumentem, który będzie miał wpływ na niniejszy program to obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa podkarpackiego, który został uchwalony przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w 2002 r. Plan określa główne zasady organizacji przestrzennej województwa, w tym związane z ochroną dóbr kultury.

W dziedzinie gospodarki przestrzennej jednym z priorytetów jest "Turystyka, kultura i ochrona środowiska", gdzie zapisano, iż rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jest warunkiem podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego. Służyć temu ma "wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych". W związku z tym konieczne jest prowadzenie "rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej, jako podstawy tworzenia produktu turystycznego".

W dokumencie tym przyjęto szereg zasad związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, m.in.: ochroną krajobrazu kulturowego i ładu przestrzennego, opieką nad zabytkami, dbaniem o wartości kultury niematerialnej, rozpoznaniem i waloryzacją zasobów kulturowych, promocją obszarów nasyconych obiektami zabytkowymi, przeciwdziałaniem działalności mającej negatywny wpływ na obiekty zabytkowe i krajobraz kulturowy.

W Planie zawarto też ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, takie jak:

- ✓ Zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych;
- ✓ Zachowanie i ochrona walorów przestrzeni w tym walorów krajobrazu kulturowego;
- ✓ Zachowanie i ochrona współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego;
- ✓ Rozwijanie sieci szlaków kulturowych, jako istotnego elementu spajającego zasoby kulturowe województwa;
- ✓ Ochrona pozostałych zasobów i elementów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów niematerialnych.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020⁷

Ważnym dokumentem określającym działania gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego jest *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2007-2020*. Nadrzędnym celem *Strategii* jest zapewnienie województwu podkarpackiemu partnerskiej i konkurencyjnej pozycji w Polsce i Europie, w oparciu o geograficzne położenie, potencjał demograficzny, tradycje przemysłowe, walory środowiskowe, historyczne i kulturowe.

W części I *Strategii* w rozdziale zatytułowanym „*Diagnoza sektorowo-przestrzenna kształtowania się procesu rozwoju regionu*” w podrozdziale dotyczącym Turystyki i rekreacji wskazano na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju tej dziedziny gospodarki. W tej samej części *Strategii* w podrozdziale dotyczącym *Kapitału społecznego* dokonano oceny i analizy istniejących instytucji i placówek kulturalnych (w tym muzeów), ważnych cyklicznych wydarzeń artystycznych i kulturalnych odbywających się na terenie województwa.

⁷ *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020*, Uchwała nr XXXVII/697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2013 r.

Część II Strategii: „Cele strategiczne, priorytety, kierunki działań i przedsięwzięcia”, działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in.:

W rozdziale dotyczącym Gospodarki regionu:

- Priorytet 3 - Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji.
 - ✓ Kierunek działania 2: *Tworzenie korzystnego klimatu dla inwestorów*, gdzie
- Priorytet 4 - Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.
 - ✓ Kierunek działania 1: *Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego*,
 - ✓ Kierunek działania 3: *Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki*

W rozdziale dotyczącym Obszarów wiejskich i rolnictwa:

- Priorytet 2 - Odnowa wsi oraz modernizacja przestrzeni wiejskiej .
 - ✓ Kierunek działania 2: *Zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego*

W rozdziale dotyczącym *Ochrony Środowiska* uznano, że celem strategicznym w tej dziedzinie jest poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych:

- Priorytet 4 - Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,

W rozdziale zatytułowanym *Kapitał społeczny*:

- Priorytet 3 - Rozwój kultury.
 - ✓ Kierunek działania 2: *Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej*
 - ✓ Kierunek działania 3: *Poprawa jakości środowiska kulturowego*.

W rozdziale dotyczącym *Współpracy międzynarodowej* za cel strategiczny uznano wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych.

- Priorytet 2: *Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego*.
 - ✓ Kierunek działania 1: *Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno - kulturalnej*,
 - ✓ Kierunek działania 2: *Podjęmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazano*,
 - ✓ Kierunek działania 3: *Podjęmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki*.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego zakłada szereg działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jak już zostało wyżej wspomniane. Wiele z nich może zostać ujętych w Programie opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Kolbuszowa, m.in.:

- ✓ Inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy kulturowe).
- ✓ Popularyzacja i promocja obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie, jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie.
- ✓ Przygotowanie propozycji obiektów, celem wpisania ich do Krajowego Rejestru Zabytków, Gminnej Ewidencji Zabytków czy podjęcie działań służących ich ochronie.
- ✓ Ochrona zabytkowego krajobrazu.
- ✓ Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów.
- ✓ Publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo, a także krajobraz kulturowy.
- ✓ Wymiana doświadczeń i dorobku twórców z różnych kręgów kulturowych.
- ✓ Wymiana i wspólna realizacja wystaw, spektakli, koncertów, prezentacji amatorskiego ruchu artystycznego.

- ✓ Promocja dziedzictwa kulturowego przez wymianę doświadczeń i współpracę za pośrednictwem dzieci i młodzieży ze szkołami na terenie kraju.
- ✓ Wydawanie publikacji dokumentujących poszczególne wydarzenia.
- ✓ Pozyskiwanie środków finansowych na wspólne projekty w zakresie współpracy kulturalnej.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020⁸

Zakres Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty.

Celem głównym Programu jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju województwa.

W Programie przedstawiono cele i priorytety, dziedzictwa kulturowego dotyczy czwarty - *Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego*.

Typy projektów:

- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia służące zachowaniu zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, w celu udostępnienia ich jako atrakcje kulturalne regionu.
- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i/lub zakup wyposażenia w zakresie zabytkowych muzealiów, starodruków, zabytkowych archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych, w celu ich udostępnienia jako atrakcje kulturalne regionu i zabezpieczenia przed zagrożeniami.
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury służącej udostępnianiu zabytków, znajdującej się wyłącznie w bezpośrednim ich otoczeniu (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury instytucji kultury w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki, wraz z bezpośrednim otoczeniem powiązaniem z funkcjonowaniem tych obiektów.
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu monitoringu i zabezpieczenia zabytków nieruchomych oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu udostępniania zabytków oraz instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych (tylko jako element większego projektu).

Typy beneficjenta:

- ✓ jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- ✓ podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają,
- ✓ jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość,
- ✓ prawną, instytucje kultury,
- ✓ organizacje pozarządowe,
- ✓ kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- ✓ porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera

4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2020⁹

Program zawiera zarówno syntetyczną charakterystykę zasobu dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych), prezentację działających na terenie województwa muzeów i zgromadzonych w nich zbiorów, z krótkim omówieniem placówek muzealnych, dla których Województwo Podkarpackie jest organizatorem, jak również wyznaczone cele strategiczne, wśród

⁸ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Uchwała nr XXXIII/629/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 3 marca 2015 r.

⁹ Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020, Uchwała nr XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

których Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Wyszczególnione też zostały konkretne działania, które są zbieżne z działaniami Programu opieki. Są to:

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo - naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo - etniczno - religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.
10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizacje projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej.

W innych celach strategicznych wskazano też szereg działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym m.in. rozwój muzeów, digitalizacja zbiorów, szereg działań promocyjnych, edukacyjnych i dokumentacyjnych odnoszących się nie tylko do szeroko pojętej kultury, lecz również ściśle w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego, a także rozwój turystyki w oparciu o obiekty zabytkowe.

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2014- 2020¹⁰

Strategia Rozwoju Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2014-2020 stanowi podstawę do skutecznego i efektywnego zarządzania powiatem, uwzględniając optymalne wykorzystanie środków własnych oraz do pozyskiwania środków zewnętrznych, zwłaszcza funduszy z Unii Europejskiej. Jednocześnie Strategia określa perspektywiczne kierunki rozwoju powiatu kolbuszowskiego na okres najbliższych lat.

W Strategii wymieniono atrakcje turystyczne gminy, a spośród nich: Park Etnograficzny w Kolbuszowej oraz zabytki (m.in. kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej, cmentarz parafialny i kaplica Tyszkiewiczów, secesyjny pałac Tyszkiewiczów w Weryni, zabytkowa studnia na rynku w Kolbuszowie, synagoga i kirkut, XVII-wieczna oficyna dworska przy ul. Kościuszki w Kolbuszowej).

¹⁰ Strategia Rozwoju Powiatu Jasielskiego, Uchwała nr XXI/138/2016 Rady Powiatu w Jaśle z dnia 28 stycznia 2016 r.

Obszary strategiczne, które zaproponowano w Strategii to:

Cel nr 1 - przedsiębiorczość

Cel nr 2 - infrastruktura i środowisko

Cel nr 3 - kapitał społeczny

To właśnie cel nr 3 pośrednio odnosi się do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wyznaczono w nim priorytet tematyczny 3.2 *Kultura, sport i turystyka*, gdzie przedstawiono następujące cele operacyjne:

- ✓ zwiększenie dostępności i rozwoju kultury,
- ✓ promocja turystyki lokalnej,
- ✓ dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego, w tym o zabytkowe obiekty,
- ✓ rozwój techniczny infrastruktury turystycznej,
- ✓ wspieranie działań na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

4.2.7 Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Siedlisko" na lata 2016-2023

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) napisana została dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Siedlisko” obejmującego obszar 4 gmin powiatu kolbuszowskiego zlokalizowanych w północnej części województwa podkarpackiego. „Siedlisko” tworzą 3 gminy wiejskie: Dzikowiec, Majdan Królewski, Raniżów oraz Kolbuszowa jako gmina miejsko –wiejska.

W *Strategii* w rozdziale III.2 opisano uwarunkowania przyrodnicze i historyczno-kulturowe. W przypadku gminy Kolbuszowa wśród zabytków wymieniono zabudowę miasta z przełomu XIX i XX w. (rynek) oraz zespół pałacowo-parkowy w Weryni. Wspomina także, że teren LGD położony jest na obszarze jednej krainy geograficznej, zamieszkiwanej przez jedną grupę etnograficzną - Lasowiaków, co zaowocowało stworzeniem jednorodnego krajobrazu kulturowego o odrębnym charakterze różnym od sąsiadów.

Lokalna Grupa Działania określiła trzy ogólne (główne) cele, do których będzie dążyć, wynikające z wizji specyfiki obszaru:

- Cel ogólny nr I: Zachowanie i promowanie lokalnych tradycji, produktów, zwyczajów, dziedzictwa kulturowego, rekreacji oraz wzmacnianie kapitału społecznego.

Cele szczegółowe dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- ✓ Zapewnienie form aktywnego spędzenia czasu (m.in. zajęcia muzealne, warsztaty kulinarne, plastyczne, wycieczki i obozy krajoznawcze dla poznania zabytków).
 - ✓ Promocja walorów turystycznych, rekreacyjnych i historycznych regionu (organizacja imprez, wydarzeń kulturalnych, wydawanie publikacji, badań i innych przedsięwzięć służących promocji regionu, stworzenie produktu turystycznego: "szlak kulinarno - turystyczny - smak tradycji - częścią bogactwa kulinarnego Podkarpacia").
 - ✓ Poprawa wyposażenia organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego.
- Cel ogólny nr II: Wykorzystanie lokalnych zasobów kulturowych i środowiskowych dla rozwoju turystyki, rekreacji i wypoczynku w obszarze LGD „Siedlisko”.

Cele szczegółowe dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- ✓ Poprawa stanu infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej (budowa, rozbudowa, remont i wyposażenie infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, utworzenie punktów informacji, izb pamięci, sal tradycji, powstanie Muzeum Miasta Kolbuszowa).
- Cel ogólny nr III: Podniesienie aktywności gospodarczej na terenie LGD.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Kolbuszowa

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Miejskiej, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Obowiązujące Studium zatwierdzone zostało uchwałą Nr XXV/207/2000 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 28 czerwca 2000 r. Zostało ono sporządzone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Dokument został fragmentarycznie zmieniony kilka razy w: 2008, 2010, 2012 (2 zmiany), 2014, 2016 r. I Zmiana Studium przyjęta uchwałą Nr XXVI/216/08 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 30 czerwca 2008 r. II Zmiana Studium została przyjęta uchwałą Nr L/480/10 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 26 lutego 2010 r. III Zmiana Studium została przyjęta uchwałą Nr XIX/218/12 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 23 lutego 2012 r. IV Zmiana Studium przyjęta uchwałą Nr XIX/219/12 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 23 lutego 2012 r. V zmiana Studium przyjęta uchwałą Nr LI/554/14 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 27 marca 2014 r. VI Zmiana Studium przyjęta uchwałą Nr XXXI/394/2016 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 28 października 2016 r. Obecnie trwa procedura planistyczna dotycząca uchwalenia VII i VIII zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Kolbuszowa.

W Studium w rozdziale 1.3. *Cele i kierunki rozwoju Miasta i Gminy przyjęte przez Samorząd*, przedstawiono główne cele. Cel nr 4 odnosi się bezpośrednio do dziedzictwa kulturowego.

Cel nr 4. Utrzymanie ciągłości kulturowej poprzez zachowanie duchowego i materialnego dziedzictwa kulturowego przez:

- ✓ zachowanie w historycznym kształcie najcenniejszych obiektów i terenów zabytkowych znajdujących się na terenie miasta i gminy, wspieranie ich remontów i rewaloryzacji,
- ✓ objęcie prawną ochroną stref wartościowego krajobrazu kulturowego miasta, ·
- ✓ wyznaczenie stref ekspozycyjnych zabytkowych zespołów i określenie zasad w nich obowiązujących,
- ✓ zapobieganie degradacji środowiska kulturowego wsi oraz niekorzystnemu przekształcaniu krajobrazu w wyniku rozpraszania zabudowy.

W rozdziale 2.2. *Kierunki i polityka ochrony i kształtowania środowiska kulturowego*, wyznaczono zasady ochrony zabytków. Dla utrzymania ciągłości kulturowej konieczne jest zachowanie duchowego i materialnego dziedzictwa kulturowego.

Rozwój miasta i gminy będzie odbywał się z uwzględnieniem konieczności ochrony istniejących zasobów kulturowych:

- ✓ zapewni się respektowanie wymogów konserwatorskich w stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

- ✓ najcenniejsze obiekty, które znajdują się w wykazie zabytków zostaną otoczone opieką – będzie się wspierać ich remonty i rewaloryzację, w tym celu zostaną stworzone odpowiednie unormowania prawne.

Prawną ochroną zostaną objęte strefy wartościowego krajobrazu kulturowego:

- ✓ obszary o zachowanej zabytkowej strukturze przestrzennej (strefa „A”).
- ✓ obszary z zachowanymi elementami zabytkowymi (strefa „B”).
- ✓ obszary obserwacji archeologicznej.
- ✓ strefy ochrony ekspozycji.
- ✓ strefa ochrony krajobrazu wokół skansenu.

Wszelkie działania na tych terenach zostaną podporządkowane wymogom W.S.O.Z. Zostaną opracowane m.p.z.p. dla terenu centrum starego miasta w Kolbuszowej oraz dla zespołu pałacowo – parkowego i folwarcznego w Weryni w granicach, dla określenia obowiązujących zasad zagospodarowania na tych terenach w sytuacji kiedy m.p.o. stracą ważność.

Dla poprawienia ładu przestrzennego oraz estetyki terenów zbudowanych:

- ✓ przekształceniom i rehabilitacji zostanie objęty teren rynku, aby podnieść walory tej najważniejszej przestrzeni publicznej w mieście oraz teren założenia pałacowo – parkowego w Weryni dla przywrócenia mu dawnej świetności,
- ✓ porządkowaniem istniejącej zabudowy objęte zostaną tereny zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej w Kolbuszowej Dolnej i Górnej oraz część terenów „dzielnic przemysłowej” w mieście.
- ✓ eliminowana będzie zabudowa prowizoryczna w mieście
- ✓ przy okazji wszelkich prac modernizacyjnych zalecane miastu będzie odnowienie zaniedbanych elewacji.

Dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz panoram widokowych dążyć się będzie do ograniczenia zabudowy rozproszonej oraz chronić przed zabudową wyznaczone obszary rolne otwarte.

W Studium nie zostały wyznaczone strefy odnoszące się bezpośrednio do dziedzictwa kulturowego. Zasadnym wydaje się postulat umieszczenia w nim pełnego wykazu zabytków figurujących w ewidencji zabytków (zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych). Rzetelniesze opracowanie całości tematyki związanej z dziedzictwem kulturowym będzie się pozytywnie przekładać na jakość ochrony poszczególnych obiektów zabytkowych oraz na wzrost potencjału turystycznego gminy.

5.1.2 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (zwany również planem miejscowym) to dokument stanowiący podstawę planowania przestrzennego na terenie gminy. Zgodnie z art. 14 ust. 8 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest aktem prawa miejscowego. Oznacza to, że ustalenia planu są wiążące dla jednostek samorządu terytorialnego, jak również dla obywateli. Projekt planu miejscowego sporządza się przy udziale społeczeństwa, a po uchwaleniu przez radę gminy podlega on sprawdzeniu przez wojewodę w celu oceny zgodności jego zapisów z prawem. Ustalenia planu miejscowego nie mogą być sprzeczne z polityką przestrzenną określoną w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Na terenie gminy Kolbuszowa obowiązuje łącznie 37 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w tym ich zmiany), które pokrywają jedynie ok 3% powierzchni gminy. Dziesięć planów miejscowych oraz jedna zmiana zostały, podobnie jak Studium sporządzone na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Pozostałe plany zostały sporządzone na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Z racji tego, że tylko niewielka część gminy pokryta jest planami miejscowymi, sterowanie rozwojem przestrzennym gminy opiera się głównie na decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Plany uchwalone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym:

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmujący rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XIX/147/96 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 21.02.1996 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/98 odcinka drogi krajowej Mielec-Leżajsk w Kolbuszowej Dolnej (przyjęty uchwałą Nr V/23/98 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 30.12.1998 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2000 terenu usług w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XX/169/2000 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 02.02.2000 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2000 terenu budownictwa mieszkaniowego w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XXIX/229/2000 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 25.10.2000 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2001 terenu we wsi Przedbórz w gminie Kolbuszowa (przyjęty uchwałą Nr XL/311/2001 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 26.09.2001 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2001 terenu w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XLII/318/2001 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 14.11.2001 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 3/2001 terenu w Widełce (przyjęty uchwałą Nr XLII/318/2001 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 14.11.2001 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 4/2001 terenu w Bukowcu (przyjęty uchwałą Nr XLII/318/2001 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 14.11.2001 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2002 terenu położonego w Kolbuszowej Dolnej (przyjęty uchwałą Nr LI/386/2002 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 21.08.2002 r.),
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr LIII/397/2002 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 09.10.2002 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Kolbuszowej - terenu w rejonie ul. Krakowskiej (przyjęty uchwałą Nr VIII/67/2003 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 25.04.2003 r.).

Plany uchwalone na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym:

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nr 1/2004 odcinka drogi zbiorczej łączącej drogę wojewódzką nr 875 prowadzącą do Mielca, z drogą krajową Nr 9 w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XXI/178/04 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 05.05.2004 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2004 terenu Rynku wraz z otoczeniem w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XXIII/189/04 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 28.06.2004 r.). Na całym terenie objętym planem ustanowiono strefę pełnej ochrony konserwatorskiej oraz obowiązki dotyczące zachowania obiektów zabytkowych, istniejącego charakteru zabudowy i ciągów pieszych.
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 3/2004 terenu położonego przy drodze krajowej Nr 9 w miejscowości Zarębki (przyjęty uchwałą Nr XXIII/190/04 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 28.06.2004 r.),
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XXXVII/309/05 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 29.06.2005 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2005 terenu eksploatacji surowców i produkcji ceramiki budowlanej w Kupnie (przyjęty uchwałą Nr XXXVIII/326/05 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 25 sierpnia 2005 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2006 terenu cmentarza wraz z otoczeniem w Widełce (przyjęty uchwałą Nr L/478/06 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 10.08.2006 r.),

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2006 terenu oczyszczalni ścieków w Widelce (przyjęty uchwałą Nr LIV/521/06 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 26.10.2006 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2007 terenu budownictwa mieszkaniowego w Nowej Wsi (przyjęty uchwałą Nr X/76/07 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 24.05.2007 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2008 terenu przemysłowo usługowego w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr XXXIII/318/08 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 29.12.2008 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów złoża gazu ziemnego Kupno w tym ośrodka zbioru gazu wraz z przyłączami oraz gazociągów kopalnianych i gazociągu ekspedycyjnego położonych w gminie Kolbuszowa województwo podkarpackie (przyjęty uchwałą Nr XLIII/404/09 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 25.09.2009 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2009 terenu budownictwa handlowo-usługowego w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr LIII/541/10 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 20.05.2010 r.),
- I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2005 terenu eksploatacji surowców i produkcji ceramiki budowlanej w Kupnie (przyjęta uchwałą Nr XVI/184/11 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 16.12.2011 r.),
- IV Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XIX/221/2012 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 23.02.2012 r.),
- I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego nr 1/2008 terenu przemysłowo usługowego w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XIX/222/2012 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 23.02.2012 r.),
- III Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej - etap 1 (przyjęta uchwałą Nr XXI/244/2012 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 26.04.2012 r.),
- I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2004 terenu Rynku wraz z otoczeniem w mieście Kolbuszowa (przyjęta uchwałą Nr XXII/256/12 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 30.05.2012 r.),
- V Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XLI/521/2013 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 19.12.2013 r.),
- II Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2004 terenu Rynku wraz z otoczeniem w mieście Kolbuszowa (przyjęta uchwałą Nr XLVI/520/13 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 19.12.2013 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu pod działalność usługową w Kolbuszowej przy ul. Wolskiej (przyjęty uchwałą Nr LI/533/14 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 27.03.2014 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 3/2012 terenu pod zieleń parkową, sportu, rekreacji i usług turystycznych w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr VIII/65/2015 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 26.03.2015 r.),
- III Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2004 terenu Rynku wraz z otoczeniem w mieście Kolbuszowa (przyjęta uchwałą Nr XVI/201/2015 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 27.11.2015 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 4/2014 terenu pod usługi oświaty w Nowej Wsi (przyjęty uchwałą Nr XXI/269/2016 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 24.02.2016 r.),
- VI Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/95 obejmującego rejon ulic Topolowej i Obrońców Pokoju w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XXIII/302/2016 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 27.04.2016 r.),

- II Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2008 terenu przemysłowo usługowego w Kolbuszowej (przyjęta uchwałą Nr XXX/380/2016 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 29.10.2016 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 4/2012 terenu budownictwa usługowego w miejscowości Przedbórz (przyjęty uchwałą Nr XXXVII/452/2017 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 2.03.2017 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2017 terenu pod budownictwo usługowe w miejscowości Poręby Kupieńskie (przyjęty uchwałą Nr XLVIII/599/17 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 15.12.2017 r.),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2016 terenu mieszkaniowo-usługowego w rejonie ul. 3-go Maja w Kolbuszowej (przyjęty uchwałą Nr LV/670/18 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 28.05.2018 r.).

5.1.3 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Kolbuszowa na lata 2014-2020

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Kolbuszowa na lata 2014-2020 została przyjęta Uchwałą Nr LVIII/624/14 Rady Miejskiej w Kolbuszowej z dnia 30 września 2014 r. Główna wizja Strategii "Miasto i Gmina Kolbuszowa to obszar dynamicznego rozwoju społeczno gospodarczego, gdzie działania samorządu lokalnego ukierunkowane są na zapewnienie mieszkańcom wysokiego standardu życia i wszechstronnego rozwoju, przy zachowaniu czystości środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego". Pożądane tendencje rozwojowe gminy w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego to m.in. działanie na rzecz powiększenia Parku Etnograficznego Muzeum Kultury Ludowej oraz ochrony krajobrazu wokół niego.

W Strategii zostały przedstawione główne priorytety, cele i kierunki działań. Jedynie Cel Strategiczny 4.2 dotyczy dziedzictwa kulturowego i wymienia w kierunkach działań:

- ✓ inicjowanie działań na rzecz utworzenia sieci ścieżek rowerowych oraz ścieżek zdrowia i połączenie ich z Parkiem Etnograficznym MKL
- ✓ renowacja zabytków
- ✓ rewitalizacja miasta Kolbuszowa

Wśród projektów wdrażających Strategię Rozwoju zostały wspomniane takie, które dotyczą zabytków i dziedzictwa kulturowego:

- Projekt 10. Promocja atrakcji turystycznych gminy.
- Projekt 12. Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.
- Projekt 15. Organizacja cyklu zajęć edukacyjnych dla mieszkańców.
- Projekt 16. Rozbudowa, remont i adaptacja obiektów zabytkowych.
- Projekt 17. Opracowanie aktów prawa miejscowego skutecznie chroniących krajobraz wokół Parku Etnograficznego MKL i zapewniających jego rozwój.
- Projekt 18. Ochrona i renowacja zabytków.
- Projekt 19. Rewitalizacja miasta Kolbuszowa

5.1.4 Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Kolbuszowa na lata 2017-2022

Głównym celem Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Kolbuszowa jest ograniczenie skali występowania negatywnych zjawisk i procesów na obszarach zdiagnozowanych jako te, które wymagają podjęcia działań rewitalizacyjnych.

W Programie wyznaczono obszar rewitalizacji na terenie gminy Kolbuszowa, który składa się z czterech podobszarów wskazanych do intensyfikacji działań rewitalizacyjnych: Podobszary te zostały nazwane: Stadion (pow. 28,7455 ha), Centrum Miasta (pow. 59,6694 ha), Wschód (pow. 70,7922 ha), Zespół Pałacowo-Parkowy (pow. 43,8935 ha) oraz Zespół Szkół Specjalnych w Kolbuszowej Dolnej (pow. 0,88 ha). Wymieniono następnie problemy związane z wyodrębnionymi obszarami. Podobszar Centrum Miasta i Podobszar Zespół pałacowo-parkowy odnoszą się bezpośrednio do dziedzictwa kulturowego gminy.

Podobszar rewitalizacji: Centrum Miasta:

- niedostateczne wykorzystanie budynku synagogi i terenu wokół (obecnie budynek po remoncie),
- niezadawalający poziom estetyki przestrzeni publicznej,

- niska estetyka i zły stan techniczny budynków na terenie obszaru.
- Podobszar rewitalizacji: Zespół Pałacowo-Parkowy:
- zły stan techniczny rowów odwadniających teren parku,
- brak jakiegokolwiek zabezpieczenia terenu parku (brak ogrodzenia),
- niezadowalający poziom estetyki przestrzeni publicznej,
- niska estetyka i zły stan techniczny budynków na terenie obszaru.

Cele Rewitalizacji oraz kierunki działań dotyczące ochrony zabytków:

Podobszar Centrum Miasta

- ✓ Stworzenie kulturywowania dziedzictwa kulturowego regionu;
- ✓ Tworzenie warunków do rozwoju rekreacji i miejsc odpoczynku w obszarze;
- ✓ Zagospodarowywanie istniejących w obszarze wybranych obiektów pod kątem ich wykorzystania na rzecz rozwoju kultury;
- ✓ Poprawa estetyki budynków związana z ich termomodernizacją;
- ✓ Poprawa estetyki przestrzeni miejskiej.

Podobszar Zespół Pałacowo-Parkowy

- ✓ Tworzenie warunków do rozwoju rekreacji i miejsc odpoczynku w obszarze;
- ✓ Tworzenie warunków do rekreacji i odpoczynku;
- ✓ Modernizacja budynków na terenie parku;
- ✓ Poprawianie estetyki przestrzeni publicznej.

W Programie przedstawiono także listę projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych:

- Rewitalizacja zabytkowego parku w Weryni,
- Rewitalizacja spichlerza w Weryni,
- Rewitalizacja łaźni końskiej w Weryni,
- Przebudowa połączenia dachowej na budynku kościoła p.w. Wszystkich Świętych, wymiana okien oraz wykonanie krypty pod kościołem,
- Przebudowa budynku katechetówki w Kolbuszowej,
- Przebudowa budynku Muzeum Regionalnego na potrzeby Centrum Edukacji Regionalnej wraz z zagospodarowaniem terenu (budową miejsc postojowych, dojazdów, placów utwardzonych, małą architekturą, zielenią urządzoną) wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną przy ul. Piekarskiej w Kolbuszowej,
- Rewaloryzacja pierzei Rynku w Kolbuszowej oraz otoczenia Rynku – ulicy Piekarskiej, Mickiewicza, Piłsudskiego i Obrońców Pokoju

Niektóre z tych zadań udało się zrealizować.

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Kolbuszowa

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Kolbuszowa jest gminą miejsko-wiejską, położoną w powiecie kolbuszowskim w woj. Podkarpackim nad rzeką Nil. Gmina położona jest na płaskowyżu kotliny sandomierskiej w pobliżu Puszczy Sandomierskiej. W skład gminy wchodzi miasto Kolbuszowa i 14 sołectw: Bukowiec, Domatków, Huta Przedborska, Kłapówka, Kolbuszowa Dolna, Kolbuszowa Górna, Nowa Wieś, Poręby Kupieńskie, Przedbórz, Świerczów, Werynia, Widelka, Zarębki.

Powierzchnia gminy wynosi 170,6 km², z czego na miasto przypada 7,49 km², a na sołectwa wiejskie 162,6 km². Ludność gminy wynosi ok. 24 780 mieszkańców, z czego miasto liczy ok. 8 997 mieszkańców. Gmina graniczy od pld. - wsch. z gminami Głogów Małopolski i Świlcza, od pld. z gminą Sędziszów Małopolski, od zach. z gminą Niwiska, od północy z gminami Cmolas, Dzikowiec i Raniżów.

Sieć wodną okolic Kolbuszowej tworzy rzeka Łęg z dorzeczem, prawobrzeżny dopływ Wisły. Zbiera ona wszystkie rzeki, potoki i strumyki z centralnej części Płaskowyżu Kolbuszowskiego. Przy niej powstała większość tutejszych osad, w tym także Kolbuszowa. Wzdłuż jej biegu wytyczono potem granice poszczególnych miejscowości i całych kompleksów własnościowych.

5.2.2 Zarys historii obszaru

Początki osady są bardzo niejasne, szczególnie gdy chodzi o czas i okoliczności jej powstania. Nazwa Kolbuszowej pojawiła się w źródłach dopiero na początku XVI w. (m.in. w księdze ziemskiej pilzneńskiej i w rejestrze poborowym). Powstanie Kolbuszowej nastąpiło w związku z lokacją pobliskiej wsi Weryni, którą rozpoczęto już w drugiej połowie XV w., kiedy dziedzicem dopiero co uformowanego klucza rzochońskiego (od XVI w. zwanego rzemieńskim), był Jan Feliks Tarnowski (zm. 1484/85). W 1508 r. dobra rzemieńskie przejął Stanisław Tarnowski, który w 1513 r. wykupił od Mikołaja Kolbuskiego "sołectwo dziedziczne"; na jego obszarze wkrótce powstał folwark (zwany później Podsobnie) i wzniesiono nowe zabudowania dworskie. W tym samym roku Stanisław Tarnowski ufundował w Kolbuszowej parafię filialną pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Porządkowanie spraw gospodarczych i organizacyjnych świadczyć może o tym, że już wówczas nosić się on musiał z zamiarem utworzenia tu niezależnego ośrodka dóbr. Zapewne ze względu na znaczne oddalenie Kolbuszowej i Weryni od miasta Rzochowa i zamku w Rzemieniu. Stanisław Tarnowski miał z drugą żoną, Katarzyną Firlejówną z Dąbrowicy trzech synów: Stanisława, Wojciecha i Jana Amora, z których pierwszy zmarł jako dziecko, natomiast obaj pozostali zgodnie z ostateczną wolą ojca zapewнили matce dożywocie, wydzielając jej w 1546 r. połowę dóbr rzemieńskich z Kolbuszową i Werynią. Po śmierci Jana Amora (zm. w 1572 r.) dobra rzemieńskie odziedziczył syn Wojciecha, Stanisław Tarnowski. Z przejęciem klucza rzemieńskiego przez nowego dziedzica nastąpił dynamiczny rozwój Kolbuszowej i Weryni, dzięki czemu już w 1576 r. wysunęły się one w dobrach Tarnowskich na pierwsze miejsce pod względem ilości uprawianych łąnów, liczby poddanych oraz wysokości dochodów (także płaconego czynszu). Ponieważ małżeństwo Tarnowskich było bezdzietne, po śmierci Stanisława dobra rzemieńskie - za zgodą króla Stefana Batorego (wyrażoną w Nowym Mieście Korczynie) - odziedziczył w 1585 r. Hieronim Mielecki, brat jego żony Zofii, z zabezpieczeniem jej dożywocia m.in. na Kolbuszowej i Weryni. W końcu przeszły one na jedyną córkę Hieronima Mieleckiego. W 1616 r. Anna z Mieleckich Ratowska sprzedała klucz kolbuszowski i rzemieński Stanisławowi Lubomirskiemu, wojewodzie krakowskiemu. Sama Kolbuszowa już w tym czasie była dużą wsią z dwoma folwarkami; drugi folwark zwany Wojków założył jeszcze Stanisław Tarnowski. Rozciągała się ona na przestrzeni kilku kilometrów, po obu stronach koryta i rozlewisk rzeki Trześni (dzisiaj Nilu), od Kupna na południu, po Świerczów i Dubas na północy. Centrum jej zajmował rozległy staw z dużą groblą, przy której stał młyn wodny. Na wysokości stawu na płaskiej terasie wschodniej stał dwór i zabudowania folwarku Podsobnie. Część wsi położoną poniżej grobli i młyna wodnego zaczęto z czasem nazywać Dolną, natomiast część leżącą powyżej stawu, z folwarkiem Wojków-Górą lub Górną.

Włączenie Kolbuszowej z kluczem do jednego z największych w ówczesnej Rzeczypospolitej latyfundiów Lubomirskich otworzyło nowy okres w jej dziejach, zwłaszcza, że korzystna jej lokalizacja w centrum nowo nabytych dóbr i bardzo dochodowego starostwa sandomierskiego, sama narzucała plan założenia tu, w Kolbuszowej kolejnej rezydencji rodowej, sprzężonej organicznie z miastem. Pierwsze prace związane z budową rezydencji podjął Stanisław Lubomirski. Prawdopodobnie do 1642 r. wzniesiono tylko sam pałac, albo murowany dwór. Od 1672 r. administratorem rezydencji i klucza był Franciszek Zaorlicz. W latach siedemdziesiątych XVII w. Kolbuszowa spełniała już de facto funkcję osady miejskiej. Tu m.in. na placu obok kościoła odbywały się w każdą niedzielę targi, ściągające nie tylko poddanych z klucza kolbuszowskiego, ale również mieszkańców z pobliskich królewskich ziem. Józef Karol Lubomirski (1638-1702) przejął Kolbuszowe w 1676 r. Jego staraniem, pod kierunkiem najwybitniejszego wówczas architekta w Polsce, Tylmana z Gameren, pałac kolbuszowski został gruntownie przebudowany i zmodernizowany. Jako właściciel Kolbuszowej uzyskał dla niej, "za zasługi poniesione pod Wiedniem", przywilej Jana III Sobieskiego z 13 czerwca 1690 r. na 5 jarmarków dorocznych i cotygodniowe targi w każdą niedzielę. Przywilej wymienia Kolbuszowe już jako miasto. On sam 12 stycznia 1700 r. wydał dokument (uważany czasami za akt lokacyjny), w którym podkreślił m. in. ścisły związek rezydencji (pałacu) z miastem i sprecyzował prawa i obowiązki mieszczan. Dobra Józefa Karola Lubomirskiego i ordynację ostrogską odziedziczył w 1702 r. jego syn, Aleksander Dominik (1693 - 1720). Zniósł on zawarte w nim ograniczenia dotyczące liczby Żydów i posiadania przez nich domów w mieście. Toteż w krótkim czasie nastąpił bardzo szybki napływ ludności żydowskiej, przede wszystkim rzemieślników i kupców, przynosząc miastu duże ożywienie gospodarcze. Przed rokiem 1736

powstała w Kolbuszowej gmina żydowska, wybudowano murowaną synagogę i urządzono - już poza miastem - cmentarz, tzw. kirkut. Po śmierci Aleksandra Dominika Kolbuszowe przejęła jego siostra Marianna (1693 - 1729), żona Pawła Karola Sanguszki (1680 - 1750).

Lata pobytu Sanguszków w Kolbuszowej, to szczytowy okres rozwoju miasta. Przychylając się do prośby rzemieślników kolbuszowskich, Marianna i Paweł Karol Sanguszkowie wydali 16 czerwca 1724 r. przywilej cechowy, zezwalając im według niego organizować się i sądzić. W sprawach wyjątkowych i budzących wątpliwości mieli oni prawo odwoływania się do "sądu radzieckiego burmistrzowskiego w Opatowie". Pod patronatem Sanguszków zdobyła Kolbuszowa sławę i znaczenie, jako jeden z czołowych ośrodków meblarskich w kraju.

W drugiej połowie grudnia 1733 r. kwateruje w Kolbuszowej oddział konfederacki pod wodzą regimentarza koronnego, Józefa Potockiego, zamierzając stąd uderzyć na Rzeszów Ignacego Lubomirskiego, rzecznika stronnictwa saskiego i Rosji. 7 stycznia 1734 r. przebywa w mieście ks. Stanisław Konarski i ogłasza tu manifest przeciwko koronacji króla Augusta III. W dziesięć miesięcy później, 15 listopada zjeżdża do Kolbuszowej Rada Konfederacji generalnej dzikowskiej, dzięki czemu miasto staje się na krótki czas niejako stolicą kraju. Pod koniec lat czterdziestych Paweł Karol Sanguszko podjął starania w sprawie budowy kościoła parafialnego w Kolbuszowej. Zamiar ojca doprowadził do końca dopiero jego syn, Janusz Aleksander. W tym samym roku, za jego staraniem, biskup krakowski Stanisław Załuski erygował przy parafii prepozyturę z 4 mansjonarzami.

Na początku drugiej połowy XVIII w. Kolbuszowa przeżywa wydarzenie, które zwróciło na nią uwagę niemal całej ówczesnej opinii publicznej i weszło do historii Polski pod nazwą "transakcji kolbuszowskiej". 9 grudnia 1753 r., na zjeździe magnatów z całego kraju, nastąpiło w pałacu kolbuszowskim bezprawne rozdawanie dóbr ordynacji ostrogskiej (25 miast i 593 wsie) przez Janusza Aleksandra Sanguszkę. Stała się owa "transakcja kolbuszowska" niemal kwestią narodową czasów Augusta III, wywołała bowiem wiele ostrych starć i procesów sądowych, zakłóciła kilka sejmów Rzeczypospolitej, wreszcie zatwierdzono ją konstytucją z 1766 r., mocą której układy majątkowe ordynata uznano za ważne, natomiast ordynację za zwykłe dobra ziemskie. Całe to zamieszanie wokół transakcji kolbuszowskiej spowodowane było tym, że zgodnie z wolą założyciela, Janusza Ostrogskiego, nie można było jej dziedziczyć, a dochód z niej przeznaczony miał być na utrzymanie 600 osobowej milicji ordynackiej dla potrzeb Rzeczypospolitej.

Około 1760 r. Janusz Aleksander Sanguszko zrzekł się Kolbuszowej na rzecz Antoniego Lubomirskiego. Spłacając mu w ten sposób dług wdzięczności za poparcie podczas transakcji kolbuszowskiej. Nowy dziedzic nie cieszył się długo nabytkiem, gdyż zmarł rok później. Kolbuszowa przeszła na jego syna, Jerzego Marcina, który w kilkanaście lat przetrwonął cały majątek odziedziczony po ojcu. W 1777 r. rozwiódł się z żoną i przekazał jej przyrzeczone wcześniej dobra kolbuszowskie. Były one już wtedy znacznie uszczuplone. Między rokiem 1772 a 1776 sprzedał z klucza kolbuszowskiego (dla zniesienia długów) trzy najbardziej dochodowe wsie, a mianowicie: Cmolas, Adamowi Strzegockiemu; Trzęsówkę, Stanisławowi Kuczkowskiemu; Werynię Kajetanowi Rejowi z Przecławia. Jego była żona, Anna Maria z Hadików, przebywała po rozwodzie w Warszawie, następnie w Kolbuszowej, którą opuściła po ślubie córki Łucji Franciszki z Jerzym Tyszkiewiczem (ich ślub odbył się w 1792 r.), przenosząc się do Tarnowa.

W dziesięciolecie poprzedzającym pierwszy rozbiór Polski, na skutek częstych zmian właścicieli i zasygnalizowanych już działań związanych z konfederacją barską, Kolbuszowa ostatecznie przestaje pełnić rolę miasta rezydencjonalnego. Pojawiają się pierwsze oznaki zastoju gospodarczego, w rezultacie upadającego rzemiosła i rozregulowanego rynku lokalnego. Nowym zjawiskiem w mieście staje się wzrastający ucisk i samowola ze strony różnych zarządców i dzierżawców żydowskich. Niemal wszyscy Żydzi zajmowali się handlem i rzemiosłem. Głównym źródłem utrzymania rodzin katolickich było rolnictwo, a dopiero potem rzemiosło.

Pod koniec XVIII w. klucz kolbuszowski (często wymieniany w źródłach jako tzw. Państwo Kolbuszowa), pomimo wcześniejszej utraty kilku wsi, nadal zaliczany był do największych obszarów dworskich w regionie. Większość folwarków i cały przemysł folwarczny znajdowały się w rękach dzierżawców żydowskich.

2 października 1852 r. miasteczko spłonęło w wielkim pożarze, ale wkrótce odbudowane, nadal pełniło funkcję ośrodka handlowego i gospodarczego dla rozległego regionu. W 1862 r., w miejscu spalonego drewnianego ratusza w rynku, miejscowi właściciele dworu Ruccy postawili nowy, także drewniany budynek ratusza w miejscu starego browaru. Od 1863 r. Kolbuszowa stała się

siedzibą powiatu sądowego, a w 1867 r. starostwa powiatowego. Pod koniec XIX w. Kolbuszowa liczyła 3262 mieszkańców, w tym 1275 katolików i 1987 żydów. Właścicielem posiadłości większej w tym czasie w miasteczku oraz przyległych do niego Kolbuszowej Górnej i Dolnej był Zdzisław hr. Tyszkiewicz.

20 marca 1900 r. dotknął Kolbuszową kolejny duży pożar. Spaliły się doszczętnie domy w rynku i częściowo także przy ulicach dochodzących do głównego placu miasteczka. tak zniknęła, stara, drewniana Kolbuszowa. Później zaczęto już budować w większości domy murowane.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1918 r., Kolbuszowa nadal była miasteczkiem powiatowym w województwie lwowskim. Jest to okres pewnego zastoju miasta. Ludzie żyli z rzemiosła, trochę z handlu, ale przede wszystkim z rolnictwa.

W dniach 8-9.09.1939 r. miała miejsce tzw. bitwa pod Kolbuszową, jedno z większych starć w kampanii wrześniowej. W wyniku walk połowa miasta i wiele domów w okolicznych wioskach spłonęło (w sumie ponad 300 budynków). Straty dotyczyły też ludności. W czasie okupacji powiat kolbuszowski został zlikwidowany, a jego tereny włączono w większości do powiatu rzeszowskiego. We wrześniu 1941 r. Niemcy utworzyli w Kolbuszowej getto, w którym zgrupowali około 2500 Żydów z miasteczka i okolicy. Rok później, we wrześniu 1942 r., wszystkich skazanych na zagładę wywieziono do getta w Rzeszowie. Tym samym znikła w Kolbuszowej społeczność żydowska.

Po wojnie Kolbuszowa została rozbudowana. W 1956 r. powołano Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przyrody i Kultury im. Juliana Gosłara. Staraniem tego towarzystwa powstało tu muzeum regionalne, a potem park etnograficzny. W 1964 r. Kolbuszowa otrzymała połączenie kolejowe z Rzeszowa, a w 1972 r. z Tarnobrzega, dzięki czemu miasto zaczęło się szybko rozwijać.

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. Na zasoby dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Kolbuszowa składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

Gmina Kolbuszowa położona jest na terenie Płaskowyżu Kolbuszowskiego, który zajmuje środkową część Kotliny Sandomierskiej. Cała gmina Kolbuszowa leży na obszarze jednej krainy geograficznej, zamieszkiwana była przez jedną grupę etnograficzną - Lasowiaków co zaowocowało stworzeniem jednorodnego krajobrazu kulturowego o odrębnym charakterze różnym od sąsiadów. Obecnie jest to doskonale widoczne jedynie na terenie skansenu.

Najcenniejszym elementem krajobrazu kulturowego, pozwalającym zidentyfikować tożsamość miasta jak i gminy, jest jego historycznie najstarsza część z charakterystyczną zabudową rynku i dominantą wieży kościelnej. Postępująca urbanizacja i działalność inwestycyjna powoduje degradację krajobrazu kulturowego gminy i zacieranie różnic. Najsilniej i najszybciej przekształceniom ulegają obszary miasta oraz tereny położone w jego sąsiedztwie.

Zabudowa rozproszona występująca głównie na terenie dawnych wsi puszczańskich (Poręby Kupieńskie, Huta Przedborska). Budynki wznoszone w latach 70-ych i 80-ych z reguły nie są dostosowane skalą i charakterem do sąsiedniej zabudowy, lepiej przedstawiają się obiekty wznoszone w ostatnich latach. Cenny krajobraz naturalny stanowiący w większości zwarte kompleksy leśne będące pozostałością po puszczy sandomierskiej został objęty obszarami chronionego krajobrazu: Mielecko - Kolbuszowsko - Głogowskim na południu i zachodzie gminy, Sokołowsko - Wilczowolskim w płn. - wsch. części gminy.

Ważnymi częściami składowymi krajobrazu kulturowego są miejskie i wiejskie założenia urbanistyczne i ruralistyczne. Takie układy powstawały najczęściej w wyniku działalności planistycznej uwzględniającej zastane elementy ukształtowania terenu, sieci wodnej, itp. i rozwijały się dalej w oparciu o pierwotne rozplanowanie. O tożsamości historycznej miasta Kolbuszowa świadczy zachowane założenie urbanistyczne z obszernym rynkiem. Rynek wytyczony został już w 1683 r. Z rogu rynku wychodziły, bądź w pobliżu usytuowane były, ulice: Sędziszowska (po II wojnie światowej 1-go Maja, obecnie Piłsudskiego), 3-go Maja lub Pańska (po wojnie Obrońców pokoju), Księża Droga (obecnie Aleja Wojska Polskiego), Okolna - biegnąca wokół rynku (obecnie nie istnieje) oraz ulica Piekarska (nazwa aktualna). Z drogą Sędziszowską połączona była droga Kierkutowska (obecnie Krakowska), przy końcu której położony był cmentarz żydowski - Kirkut. Do końca XIX w. w mieście przeważały budynki drewniane. W północnej części miasta znajdował się, zbudowany w 1854 r., po pożarze, murowany kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Ku półn. - zach., od kościoła, wzdłuż "Księżej drogi", ciągnęły się budynki parafialne i cmentarz. Tam też znajdowała się kaplica grobowa Tyszkiewiczów wybudowana w latach 1890-1892. Przy ulicy Sędziszowskiej znajdowały się koszary wojskowe. W miejscu tym, w 1887 r., stacjonował 56 batalion ochrony krajowej 40 pułku. Tam też znajdowała się strzelnica i prochownia. We wschodniej części miasta, na Błoniach, istniała również cegielnia, rozebrana w 1915 r. Najokazalszymi budynkami były zabudowania dworskie, zlokalizowane po zachodniej stronie miasta, nad jeziorem Dworski Gat. Z istniejących tu budynków, w 1854 r. aż pięć było murowanych. Nieopodal rozciągała się duża, rzadko zalesiona powierzchnia - prawdopodobnie park lub ogród dworski, zwany Gazonem, z szerokim czworobokiem dawnych fos. Zespół ten był pozostałością po dawnej rezydencji wzniesionej przez Stanisława Lubomirskiego w XVII w. Niestety uległ pożodze w 2 połowie XIX w. Najdalej na zachód w stosunku do tego kompleksu leżał browar piwny. Zabudowania miejskie otoczone były ze wszystkich stron gruntami uprawnymi, tzw. niwami.

Na początku XX w. wybudowano nową szkołę, rzeźnię miejską, budynek starostwa, szaletów i jatek miejskich. Wybudowano także nową dzielnicę miasta, tzw. "nowe miasto". Rozpoczęto budowę chodników i ścieków przy głównych ulicach miasta. W pierwszych latach XX w. zostały również zbudowane dwie studnie publiczne. Jedną z nich, wykopaną w 1906 r. zlokalizowano na środku rynku, drugą natomiast za łąźnią, w pobliżu Bożnicy, w 1911 r. Miasto często było gnębione pożarami, którym sprzyjała drewniana zabudowa. Z tego powodu, w 1909 r. Rada ustanowiła w obrębie miasta rejon ogniskowe, w których winne być tylko budynki z materiału ogniotrwałego.

W przypadku historycznych układów osadniczych wsi na terenie gminy, uległy one niemal całkowitemu zatarciu w wyniku wymiany zdekapitalizowanej zabudowy, nowych podziałów własnościowych oraz wszelkich inwestycji.

➤ **Obiekty sakralne**

Grupę zabytków sakralnych na terenie gminy Kolbuszowa tworzą:

Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej (rejestr zabytków nr A-1379 z 05.02.2016 r.). Pierwszy, drewniany kościół mógł być wzniesiony już na początku XVI w., prawdopodobnie na niewielkim wzniesieniu, w miejscu gdzie stoi dziś obecny kościół i znajdują się zabudowania plebańskie. W 1758 r. rozpoczęto budowę nowego kościoła parafialnego. Inicjatorem był ówczesny proboszcz prepozyt ks. Tomasz Lipiński. Ukończenie prac nastąpiło 9 lipca 1761 r. Była to budowla jednonawowa z drewna jodłowego, z dębowymi przyciesiami na fundamentach z cegły i kamieni spojonych zaprawą wapienną, przykryta dachem gontowym. Wzniesiono go na cmentarzu okalającym poprzednią świątynię. Nowy kościół konserwował w 1766 r. biskup przemyski i dziekan kolegiaty opatowskiej Ignacy Krzyżanowski, za zgodą biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka. Jeszcze za życia ks. Tomasza Lipińskiego podjęto wymianę drewnianych ścian kościoła na murowane, która zakończyła się tym, że już w 1797 r. musiano budynek poddać gruntownej przebudowie. Kościół po przebudowie przetrwał do 2 października 1852 r., kiedy strawił go częściowo wielki pożar miasta. Spłonął cały dach i wnętrze (prezbiterium i nawa). Na apel ówczesnego proboszcza, ks. Ludwika Ruczki, przystąpiono do odbudowy kościoła. Prace związane z usuwaniem zniszczeń trwały do kwietnia 1854 r. W tym czasie odtworzono wewnątrz ołtarze, zainstalowano nowe organy oraz wzniesiono nad dachem wieżyczkę dla sygnaturki. W latach 1929-35, staraniem ks. Antoniego Dunajckiego, kościół gruntownie przebudowano i powiększono na podstawie projektu Bronisława

Wiktor, architekta Iwowskiego (poszerzono nawy boczne, wydłużono od wsch. prezbiterium, podwyższono wnętrza, poszerzono i podwyższono kaplice).

Kościół jest budowlą orientowaną, trójnawową, bazylikową z kaplicami po bokach. Pod kościołem znajduje się niedostępna krypta grobowa Lubomirskich i Sanguszków. Cztery ołtarze boczne świątyni pochodzą z XVIII w., z ornamentem rokokowym. Na chórze muzycznym umieszczono dwie, późnobarokowe rzeźby, św. Piotra i św. Pawła. W nowej dzwonnicy dzwon z datą 1639 r.

Kaplica grobowa Tyszkiewiczów p.w. NMP Niepokalanie Poczętej (rejestr zabytków nr A-425 z 13.07.2010 r.). Kaplica wzniesiona została w 1892 r. Jest to budowla neogotycka, orientowana, na rzucie prostokąta. Wnętrze kaplicy to nawa główna z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Ołtarz przedstawia obraz Matki Boskiej niepokalanie Poczętej oraz rzeźby świętych pochodzące z XVIII w. W krypcie rodziny zachowały się sarkofagi m.in. Łucji z Lubomirskich Tyszkiewiczowej zmarłej w 1811 r., Felicjana Tyszkiewicza zmarłego w 1860 r. oraz Jana Tyszkiewicza zmarłego w 1862 r., którym poświęcono epitafia wykonane z czarnego marmuru.

Synagoga w Kolbuszowej. Przed 1736 r. w Kolbuszowej powstała gmina żydowska, dla której wzniesiono synagogę w 1739 r., a obok rzeźnię rytualną. Obecny budynek synagogi przy ul. Piekarskiej pochodzi z połowy XIX w. Murowany budynek synagogi został wzniesiony na planie prostokąta w stylu klasycystycznym. Na sklepieniu głównej sali modlitwowej zachowały się pozostałości polichromii z 1903 r., autorstwa W. Drewnickiego. Podczas II wojny światowej budowla została zdewastowana. W latach 1955-1956 wyremontowana, po czym część budynku przeznaczono na potrzeby Muzeum Kultury Ludowej. W 1966 r. po gruntownym remoncie synagoga w całości znalazła się w dyspozycji muzeum. W jego wnętrzu znajdowała się mała ekspozycja judaików. W 2008 r. synagoga została przejęta przez FODŻ, budynek został zamknięty i pozostawał nieużytkowany. W 2014 r. budynek wykupiono od fundacji przez gminę Kolbuszowa z przeznaczeniem na galerię i muzeum miejskie. 16 grudnia 2015 r. budynek został przekazany Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Kolbuszowej, która pozyskała środki finansowe na jego remont. Powstał w nim nowy Oddział Edukacji Kulturalnej i Regionalnej, Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Kolbuszowej.

Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Kupnie. Jest to murowana, neogotycka budowla wzniesiona w latach 1914-1920. Świątynia posiada dużo ceglanych detali na elewacjach zewnętrznych: trójuskokowe szkarpy, obramienia dużych łukowo zamkniętych okien, profilowany gzyms podokapowy, płytkie arkady na ścianie szczytowej. Do wejścia prowadzi nowy, wąski i niski przedsionek. Dach kryty blachą z wieżyczką na sygnaturę, nakryty strzelistym, ostrołukowym hełmem. We wnętrzu neoromański ołtarz główny z 1925 r. W pobliżu znajduje się ażurowa dzwonnica.

Kościół parafialny p.w. Józefa Rzemieślnika w Przedborzu (rejestr zabytków nr A-1623 z 23.07.2019 r.). Wzniesiony w miejscu poprzedniego kościoła drewnianego, wybudowanego w latach 1925-1929 r. z niewielkim przesunięciem obecnej świątyni w kierunku północnym. Obecny kościół wybudowany w latach 1972-1979 r. według projektu arch. Władysława Pieńkowskiego w stylu powojennego modernizmu. Kościół orientowany, na rzucie zbliżonym do prostokąta, oparty na kontrastowym zestawieniu miękko ukształtowanej bryły korpusu głównego z linearnym, geometrycznym segmentem południowym. Bryła zwarta bez wydzielonego prezbiterium, o dominującym korpusie nawowym, wyższym od segmentu południowego, podpiwniczona pod prezbiterium oraz częścią południową.

Kaplica dworska w Weryni (rejestr zabytków nr A-90 z 31.05.1975 r.). Neogotycka kaplica dworska z 1873 r. z fasada wejściową z płytkim przedsionkiem zwieńczonym trójkątnym szczytem. We wnętrzu zgromadzono pochodzące z kościoła w Kolbuszowej rzeźby ojców kościoła z XVII w.

Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Królowej polski w Widelkach. Wzniesiony w latach 1920-1935, na miejscu zburzonego dworu, wykorzystując do budowy materiał z rozbiórki obiektów

dworskich. Jest to bryła z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, z prostokątnymi, zamkniętymi łukowo oknami. Posiada wysoką wieżyczkę na sygnaturkę.

➤ **Cmentarze**

Cmentarz parafialny w Kolbuszowej. Usytuowany na płn. od kościoła parafialnego, założony został pod koniec XVIII w. W części południowej cmentarza znajdują się najstarsze nagrobki, powstałe w okresie 1815-1934 (21 wpisanych jest do rejestru zabytków pod nr A-425).

Cmentarz żydowski. Pierwszy założony został około 1736 r. obecnie istniejący założono w 1830 r. Czynny był do chwili utworzenia tu przez Niemców getta (październik 1942 r.). W tym czasie na terenie kirkutu i w innych miejscach hitlerowcy zamordowali około tysiąca Żydów. Miejsce ich pochówku jest wyraźnie oznaczone niewielkim pomnikiem z tablicą pamiątkową. Kirkut z około 200 macewami znajduje się przy końcu ul. Krakowskiej.

➤ **Założenia dworsko-parkowe**

Zabytki rezydencjonalne na terenie miasta i gminy Kolbuszowa nie są liczne, ale stanowią ważny element historii. Zachowały się do czasów współczesny w stanie niekompletnym, różny jest też ich stan techniczny.

Pozostałości założenia dworsko-parkowego w Kolbuszowej. Rozpoczęcie prac nad budową nastąpiło za czasów Stanisława Lubomirskiego (1583-1649). Początkowo uformowano czworobok, który otoczono fosą o szerokości ok. 10 m, którą następnie wypełniono wodą. Nadmiar wody odprowadzano dwoma, kamiennymi przepustami sklepionymi beczkowo. Prawdopodobnie już w 1642 r. wzniesiono pałac albo murowany dwór, jednokondygnacyjny. Był to budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, frontem zwróconym na zachód. Następnie (przed rokiem 1654) prace były kontynuowane przez syna Stanisława Lubomirskiego, Aleksandra Michała. Dobudowano wówczas piętro nad dworem, wzniesiono oficyny dla służb i urządzono przy dworze ogród dworski. Utworzono również obszerny dziedziniec, obudowany wspomnianymi, dwiema oficynami. Do oficyny tworzącej południową ścianę dziedzińca przylegały dwie stajnie, wozownia i kuźnia. Od zachodu dziedziniec był zamknięty bramą wieżową. Dalsze prace nad budową zespołu zostały wstrzymane, m.in. przez wydarzenia historyczne (potop szwedzki, najazd wojsk Rakoczego). Dopiero w 1672 r. kontynuowano prace (po przejęciu Kolbuszowej przez syna Aleksandra Michała - Józefa Korola Lubomirskiego). Około 1674 r. wybudowano murowaną oficynę, a pałac przeszedł gruntowną przebudowę. Rezydencja od południa graniczyła z folwarkiem Podsobnie, na wschód od niej stał browar, a całość od miasteczka oddzielona była stawem i rzeką. W poł. lat 80-tych XVIII w. po burzliwym okresie związanym z konfederacją barską, licznych potyczkach konfederatów z wojskiem carskim i rozbiore kraju pałac był w ruinie. Pod koniec tego wieku pałac został rozebrany, a ogród włoski zlikwidowany.

Obecnie w miejscu dworu znajduje się mocno zarośnięty czworoboczny plac. W 2015 r. przeprowadzono tu badania sondażowe, które miały potwierdzić obecność założenia. Do naszych czasów zachował się murowany budynek dawnej oficyny (obecnie siedziba Muzeum Kultury Ludowej) oraz drewniany budynek, drugiej oficyny (w złym stanie technicznym). pozostałe zachowane budynki to dawny czworak (obecnie mieszkania), gorzelnia, spichlerz (obecnie magazyn) i dawna karczma (obecnie budynek szkoły). Nie zachowały się natomiast wyloty obu przepustów, zasypane jeszcze przed I wojną światową, w trakcie budowy gościńca z Rzeszowa do Tarnobrzega.

Zespół pałacowo-folwarczny w Weryni (rejestr zabytków nr A-90 z 31.05.1975 r.). Zespół złożony z pałacu, spichlerza, wozowni, stajni, stodoły, czworaku, domu administratora, kaplicy oraz parku stanowi przykład architektury rezydencjonalnej regionu. Znajduje się w pn. części miejscowości w pobliżu skrzyżowania drogi prowadzącej z Kolbuszowej do Sokołowa Małopolskiego (droga wojewódzka 875) z lokalną drogą biegnącą z północy na południe.

Pałac ulokowany jest w płd. - wsch. części zachowanego założenia, o stylistyce secesyjnej wybudowano na rzucie zbliżonym do prostokąta, z ryzalitami w trzech ścianach. Prostopadłościenna bryła o dwóch kondygnacjach nadziemnych przekryta jest dachem czterospadowym z przełamaniem nad ryzalitami i dachami w formie ostrosłupa nad klatkami schodowymi i nad wielobocznym ryzalitem elewacji ogrodowej. Środkowy ryzalit elewacji ogrodowej dekorowany jest płaskorzeźbą z wizerunkiem orła wspartego na dwóch kartuszach. Dominantą wnętrza jest dwukondygnacyjna,

ośmioboczna sala balowa na parterze, z której zaprojektowano wyjście do ogrodu przez owalny taras z symetrycznymi, wachlarzowymi schodami.

Spichlerz usytuowany w płn. części założenia, na rzucie prostokąta z ryzalitami pośrodku dłuższych elewacji. Na elewacjach pozbawionych częściowo tynków widoczna jest ramowa dekoracja oraz boniowanie naroży ryzalitów. Kondygnacje nadziemne rozdzielone drewnianymi stropami wspartymi na filarach. Wozownia usytuowana jest w środkowej części założenia, na płn. od pałacu. Wybudowana na rzucie wydłużonego prostokąta z ceglanych filarów i drewnianych wypełnień ścian, o prostopadłościenną bryłę przekrytej dachem dwuspadowym. Stajnia umiejscowiona jest w płn. - wsch. części założenia, na terenie folwarku. Wybudowana na rzucie wydłużonego prostokąta, parterowa. Stodoła w pld. - wsch. części założenia, na terenie folwarku. Wybudowana na rzucie wydłużonego prostokąta z ceglanych filarów i drewnianych wypełnień ścian, jedynie pomieszczenia skrajne obmurowane są ścianami pełnymi. Czworak, wyremontowany w ostatnich latach stracił częściowo cechy stylowe. Dom administratora, na płn. od pałacu, na terenie folwarku, obecnie odnowiony. Wybudowany na rzucie prostokąta z niewielkim ryzalitem w elewacji frontowej, jako budynek parterowy, częściowo podpiwniczony. Pałac otoczony jest parkiem krajobrazowym założonym na wcześniejszym układzie. Zachowały się w nim dąbrowy, park leśny, liczny starodrzew, gatunki drzew rodzime i obce. W pałacu mieści się obecnie Wydział Biochemii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

➤ **Budynki użyteczności publicznej**

Do ważniejszych budynków należą budynek Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" (obecnie Dom Kultury). Wzniesiony w 1908 r. w stylu neorenesansowym. W pierwotnej wersji składał się z części głównej, jednopiętrowego korpusu i dwóch parterowych skrzydeł po obu stronach. Fasadę frontową budynku zdobi wysoki, łamany szczyt z obeliskami i rzeźbą sokoła. Towarzystwo Gimnastyczne "Sokół" działało do momentu wybuchu II wojny światowej. W trakcie wojny budynek był użytkowany przez żołnierzy niemieckich do 1944 r.

Kolejnym istotnym budynkiem jest dawny ratusz wzniesiony w 1926 r., gdzie obecnie mieści się posterunek Policji (ul. Wolności 1).

➤ **Budownictwo mieszkalne**

Do końca XIX w. w mieście przeważała zabudowa drewniana. Wokół rynku rozciągały się 2-3 rzędy domów z fasadami zwróconymi ku wnętrzu czworokąta, a za nimi place z zabudowaniami gospodarczymi. Drewniana zabudowa miasta kilkakrotnie ulegała częściowemu zniszczeniu przez częste pożary (w latach: 1852, 1858, 1884, 1890, 1900). Szczególnie dotkliwe straty poniosła Kolbuszowa w wyniku dwóch klęsk, w 1888 i 1900 r. W pierwszym wypadku spłonęło 130 domów, budynek szkoły, pocztowy oraz cała ulica Pańska (obecnie Obrońców Pokoju). W trakcie drugiego pożaru, 20 marca 1900 r., spaleni uległa stara drewniana zabudowa rynku. Obecnie istniejące budynki pochodzą z końca XIX lub początku XX w. i występują wzdłuż pierzei północno-zachodniej i południowej. Przeważnie są to murowane domy parterowe, podpiwniczone.

Do ciekawych budynków z terenu miasta można zaliczyć drewnianą wille przy ul. Rzeszowskiej 36 z ok. 1900 r. (w stylu zakopiańskim, parterowa z piętrową wieżyczką) czy dom przy ul. Zielonej 8 zwany Lancówką.

Na terenie wsi w gminie Kolbuszowa licznie występowały drewniane domy mieszkalne, obecnie duża ich część już nie istnieje bądź została gruntownie przebudowana.

➤ **Kapliczki**

Na terenie gminy Kolbuszowa licznie występują kapliczki przydrożne. Do interesujących należą:

- ✓ kapliczka przy skrzyżowaniu ul. Piłsudskiego i ul. Krakowskiej w Kolbuszowej, murowana, neogotycka ze św. Janem Nepomucenem - rzeźbą ludową z XIX w.
- ✓ kapliczka przy ul. Narutowicza w Kolbuszowej, murowana, z 1906 r., pierwotnie znajdowała się w niej rzeźba św. Anny Samotrzeciej, gotycka, z ok. 1410 r. pochodząca z ołtarza w kościele parafialnym w Kolbuszowej. Obecnie w kaplicy znajduje się figura Matki Bożej,
- ✓ kapliczka w Kłapówce, murowana, z pocz. XX w.,

- ✓ kapliczka w Kupnie z XIX w., murowana, dwukondygnacyjna, na cokole, nakryta namiotowym daszkiem,
- ✓ kapliczka w Świerczowie ze św. Janem Nepomucenem, drewniana, z XIX w.
- ✓ kapliczka w Weryni z figurą św. Jana Nepomucena, murowana, z końca XVIII w.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na terenie miasta i gminy Kolbuszowa w ewidencji konserwatorskiej znajduje się łącznie 135 stanowiska archeologiczne. Jedno z nich wpisane jest do rejestru zabytków: Werynia st. 3 (AZP 99-75/1). Stanowiska archeologiczne znajduje się na 9 obszarach AZP: 98-73, 98-74, 98-75, 99-73, 99-74, 99-75, 100-73, 100-74 i 100-75. Badania powierzchniowe przeprowadzono w latach 1986-1990 r. Najwięcej stanowisk zlokalizowanych jest w miejscowości: Werynia (25), Kolbuszowa Górna (16), Widełka (16) i Zarębki (16). Część stanowisk znana jest wyłącznie z informacji jakie można znaleźć w literaturze lub zbiorach archiwalnych placówek archeologicznych. Są to stanowiska odkryte podczas penetracji terenowych przeprowadzonych jeszcze przed właściwą akcją Archeologicznego Zdjęcia Polski, w latach 50-tych i 60-tych XX w. Niektóre spośród tych stanowisk nie zostały pozytywnie zweryfikowane podczas właściwej akcji AZP lub nie posiadają ustalonej lokalizacji. Bez dokładnej lokalizacji pozostaje kilka stanowisk: Kolbuszowa st. 1 (AZP 99-74/1), Kolbuszowa st. 1 (AZP 99-74/3), Nowa Wieś st. 1 (AZP 99-73/2), Nowa Wieś st. 2 (AZP 99-73/3), Werynia st. 1 (AZP 98-74/4), Werynia st. 6 (AZP 98-74/7), Werynia st. 7 (AZP 98-74/8), Werynia st. 8 (AZP 987-4/9), Werynia st. 13 (AZP 98-74/10), Zarębki st. 3 (AZP 98-74/13).

Większość stanowisk posiada dokładne datowanie. Występują również takie, które ogólnie łączone są z okresem pradziejów (4 stanowiska). okresu paleolitu (schyłkowy, kultura świderska) pochodzi st. 3 w Kolbuszowie Górnej. Bardzo duża część stanowisk określona jest chronologicznie jako "epoka kamienia", łączyć je należy z okresem paleolitu, mezolitu lub neolitu. Stanowiska takie występują m.in. w: Kupno st. 1, Poręby Kupieńskie st. 1, Widełka st. 4.

Z obszaru terenu gminy Kolbuszowa znanych jest kilka stanowisk datowanych ogólnie na okres neolitu: Kolbuszowa Górna st. 2, Poręby Kupieńskie st. 8, Werynia st. 1 i 2. W okresie neolitu (najmłodsza faza epoki kamienia, pocz. ok. VI tys. p.n.e.) dokonał się ogromny skok cywilizacyjny określany niekiedy mianem "rewolucji neolitycznej". Wiązał się on głównie z tym iż ludność opanowała umiejętność uprawy roli i hodowli zwierząt. Wtedy po raz pierwszy zaczęto wykonywać naczynia z gliny, które wypalano w ogniskach. W epoce brązu nastąpił kolejny ważny moment w dziejach człowieka. Pojawiły się i upowszechniły przedmioty wykonane z brązu. Na obszarze omawianej gminy zarejestrowano kilka stanowisk datowanych na ten okres, m.in. Kupno st. 4.

W młodszej oraz późnej epoce brązu nastąpił rozwój jednostki kulturowej - kultury łużyckiej. Wraz z jej nastaniem wyraźnie widoczna jest intensyfikacja osadnictwa z epoki brązu na terenie Polski. Z interesującego nas obszaru jest kilka stanowisk datowanych na ta kulturę. Najbardziej interesujące jest stanowisko nr 1 w Kolbuszowej Górnej określone jako cmentarzysko ciałopalne, gdzie natrafiono na popielnicę z przepalonymi kośćmi (1930 r., przeniesiona do ówczesnego Muzeum Ziemi Czerwieńskiej). Dokładna lokalizacja tego znaleziska niestety jest nieznana.

Kolejna fala osadnictwa, widoczna na terenie gminy, związana jest z okresem rzymskim. W ciągu czterech pierwszych wieków n.e. teren Polski pld. - wsch. zasiedlała ludność jednostki zwanej kulturą przeworską. Stanowiska takie występują w Świerczowie st. 2, Kupno st. 10.

W okresie od 2 poł. IV w. n.e. do końca wieku V, miały miejsce znaczne ruchy ludnościowe, określane mianem "wędrowki ludów". Na skutek tych przemieszczeń napłynęła ze wschodu na ziemie dzisiejszej Polski ludność słowiańska. Miało to miejsce na początku VI w. Na ten czas datuje się początek wczesnego średniowiecza, który trwał do połowy XIII w. Z obszaru gminy Kolbuszowa tylko dwa stanowiska można ogólnie łączyć z okresem średniowiecza: Widełka st. 5 i 7. Na okres

późnego średniowiecza (2 poł. XIII-XV w.) datowanych jest już więcej stanowisk, m.in. Kolbuszowa Dolna st. 2, Werynia st. 11 i 12.

Znaczny przyrost stanowisk widoczny jest w okresie nowożytnym. Jednym z ważniejszych stanowisk z tego okresu jest st. 10 w Kolbuszowej - pozostałości po dawnym zespole dworsko-parkowym, gdzie przeprowadzono badania archeologiczne w formie sondażu. Interesujące są także stanowiska określone jako huta szkła: Huta Przedborska st. 4, Przedbórz st. 4 i 5. Odkryto na nich fragmenty pieców hutniczych czy odpady produkcyjne.

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu miasta i gminy Kolbuszowa przedstawiono w Aneks nr 2 na końcu opracowania.

5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie miasta Kolbuszowa znajduje się Muzeum Kultury Ludowej - Park Etnograficzny. Pomysł na utworzenie skansenu pojawił się w latach 50-tych XX w. Tworzeniem skansenu zajęło się Muzeum Regionalne Lasowiaków (utworzone w 1959 r. z inicjatywy Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Kultury i Przyrody im. J. Gosłara). Początkowo nadano mu nazwę Muzeum Regionalnego w Kolbuszowej. Pod koniec lat 60-tych coraz więcej zwolenników zjednywała sobie idea, aby wykorzystując zbiory Muzeum Regionalnego, utworzyć w Kolbuszowej skansen budownictwa ludowego Lasowiaków i Rzeszowiaków. Drogę do tego przedsięwzięcia otworzyła decyzja o upaństwowieniu Muzeum z dniem 1 stycznia 1971 r. kolejne ważne zmiany przyniósł rok 1974, kiedy to wraz z nowym statutem przyjęto nazwę Muzeum Kultury Ludowej.

Urządzany w latach 1972-1978 Park Etnograficzny Muzeum Kultury Ludowej mieści się ponad dwa kilometry od centrum miasta. Usytuowany został w naturalnej scenerii, pośród pól, łąk i lasów oraz w pobliżu zbiornika wodnego. Zgromadzono w nim ok. 80 obiektów architektury drewnianej, a także liczne sprzęty, narzędzia i inne przedmioty obrazujące życie codzienne wsi Lasowiaków i Rzeszowiaków z przełomu XIX i XX w. Budynki przedstawione zostały w ich naturalnych relacjach i środowisku podobnym do tego, które im kiedyś towarzyszyło. Poszczególne obiekty zestawione są w zagrody według układu siedliska, gdzie powstały, zagrody zaś odtwarzają układy przestrzenne tradycyjnej zabudowy wsi. Znajdują się w naturalnym pejzażu przydomowych ogródków, sadów i pasiek, pól uprawnych, łąk i pastwisk, stawów, otoczone nadrzeczną zielenią i lasem. W niektórych obejściach hodowane są zwierzęta. Większość wnętrz mieszkalnych i gospodarczych urządzonych jest sprzętami właściwymi dla danego miejsca i czasu, które jednocześnie opowiadają o codziennych zajęciach domowych. Np. w chałupie Kiejarów z Markowej zaaranżowane jest pieczenie chleba, pracę rzeźbiarza i lutnika pokazano w chałupie z Jeziórka, szewca – w chałupie z Żołyni Dolnej, tkacza – w chałupie z Woli Zarczyckiej, zabawkarza – w chałupie z Brzozy Stadnickiej, a przygotowania do wigilii zaaranżowano w chałupie Szylarów z Markowej. Zobrazowaniem życia społecznego dawnej wsi jest urządzone w chałupie z Budziwoja mieszkanie działacza i polityka ludowego Jana Sobka z Handzlówki.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta i gminy Kolbuszowa funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie obiektów nieruchomych z terenu miasta i gminy Kolbuszowa wpisanych do rejestru zabytków w podziale na poszczególne miejscowości.

Tabela 1. Zabytki nieruchome miasta i gminy Kolbuszowa wpisane do rejestru zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
Kolbuszowa	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych: - kościół - dzwonnica - mur ogrodzeniowy od strony południowo - wschodniej	A-13799 z dnia 05.02.2016 r.
Kolbuszowa	21 nagrobków i kaplica grobowa Tyszkiewiczów na cmentarzu parafialnym	A-425 z dnia 14.07.2010 r.
Kolbuszowa	Oficyna pałacowa	A-1095 z dnia 26.05.1981 r.
Kolbuszowa	Budynek Kasy Zaliczkowej	A-1297 z dnia 22.11.1993 r.
Kolbuszowa	Studnia miejska z placem rynkowym	A-377 z dnia 01.10.2009 r.
Przedbórz	Kościół parafialny p.w. św. Józefa rzemieślnika	A-1623 z dnia 23.07.2019 r.
Werynia	Zespół pałacowy i folwarczny: - pałac - spichlerz - wozownia - stajnia - stodoła - czworak (nie istnieje) - dom administratora - kaplica - park	A-906 z dnia 31.05.1975 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź

zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie miasta i gminy Kolbuszowa:

- Wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej (B-725, pozycje 1-23):
 1. Ołtarz boczny pw. MB Częstochowskiej, barok, XVIII w.
 2. Ołtarz boczny pw. Sw. Franciszka, barok, XVIII w.
 3. Ołtarz boczny pw. Serca Pana Jezusowego, barok, XVIII w.
 4. Ołtarz boczny pw. św. Józefa, barok, XVIII w.
 5. Ławki, barok, XVIII w.
 6. Konfesjonał (2 szt.), barok, XVIII w.
 7. Konfesjonał (4 szt.), neobarok, 4 ćw. XIX w.
 8. Rzeźby św. Piotr i św. Paweł, barok, XVIII w.
 9. Rzeźba krucyfiks, barok, XVIII w.
 10. Grafiki Stacje Drogi Krzyżowej, I-XIV klasycyzm, XIX w.
 11. Chór muzyczny - eklektyzm, kon. XIX w.
 12. Świecznik (żyrandol), barok, XVIII w.
 13. Świecznik (żyrandol), neogotyck, 2 poł. XIX w.
 14. Lichтарь - neogotyck, k. XIX w.
 15. Krzyż ołtarzowy, późny barok, XVIII/XIX w.
 16. Monstrancja, barok, pocz. XVIII w.
 17. Monstrancja, późny barok, pocz. XIX w.
 18. Kielich, barok, pocz. XVIII w.
 19. Kielich, barok, pocz. XVIII w.
 20. Kielich, barok, XVIII w.
 21. Kielich, neogotyck, 2 poł. XIX w.
 22. Kielich, neogotyck, 2 poł. XIX w.
 23. Kielich, eklektyzm, 1888 r.
- Wyposażenie kaplicy cmentarnej p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej (B-745, pozycje 1-15):
 1. Obraz "Najświętsza Maryja Panna" (wg Murilla), neobarok, XIX w., płótno/olej.
 2. Rzeźba św. Stanisław, barok, XVIII w., drewno polichromowane.
 3. Rzeźba Krucyfiks, ludowa, XVIII w., drewno polichromowane.
 4. Rzeźba Krucyfiks, ludowa, XVIII w./XIX w., drewno polichromowane.
 5. Rzeźba św. Florian "barok, XVIII w., drewno polichromowane.
 6. Rzeźba św. Florian, barok, XVIII w., drewno polichromowane.
 7. Rzeźba Anioł, klasycyzm, XVIII/XIX w., drewno polichromowane.
 8. Rzeźba Anioł, klasycyzm, XVIII /XIX w., drewno polichromowane.
 9. Rzeźba św. Dominik, klasycyzm, XVIII i XIX w., drewno polichromowane.
 10. Rzeźba św. Jacek, klasycyzm, XVIII /XIX w., drewno polichromowane.
 11. Głowica kolumny barok, XVIII w., drewno pozłacane.
 12. Krzyż ołtarzowy, neogotyck, 2 poł. XIX w., msiądz.
 13. Kielich, barok i eklektyzm, XVIII w. i 2 poł. XIX w., msiądz pozłacany.
 14. Lichтарь, eklektyzm, XVIII/XIX w., drewno.
 15. Kadzielnica, neogotyck, 2 poł. XIX w., msiądz.

- Zespół witraży kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej (B-755).
- Gotycka rzeźba św. Anny Samotrzeciej z dawnej kapliczki przydrożnej w Kolbuszowej (B-765).

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta i gminy Kolbuszowa występuje jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

Tabela 2. Stanowiska archeologiczne miasta i gminy Kolbuszowa wpisane do rejestru zabytków.

Miejscowość	Obszar AZP	Nr st. w miejsc.	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr rej. zabytków
Werynia	99-75	3	1	punkt osadn. śląd osadn. punkt osadn.	mezolit epoka kamienia XVII-XVIII w.	A-820 30.12.1972 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*t. j.: Dz. U. 2019. 1886*).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Kolbuszowa została sporządzona w 2007 r. i zaktualizowana w 2019 r. Przyjęta została Zarządzeniem Nr 48/2020 z dnia 3 lutego 2020 r. Zawiera łącznie 343 obiekty (208 zabytków nieruchomych, 135 stanowisk archeologicznych). Występują w niej obiekty wpisane są do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze).

Budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości bardzo dobry (37) lub dobry stan zachowania (136). W złym stanie jest jedynie około 30 zabytków.

Wśród obiektów dominują budynki mieszkalne. Następną grupę stanowią obiekty o funkcji sakralnej (m.in. kościoły, kaplica grobowa, dzwonnica, ogrodzenie kościoła, dawna Synagoga). Występują ponadto zespoły dworsko-parkowe z folwarkiem (Kolbuszowa, Werynia), oraz kapliczki (łącznie 10).

Większość zabytków pochodzi z XIX lub pocz. XX w. Wyjątek stanowią obiekty wchodzące w skład zespołu dworsko - folwarcznego w Kolbuszowej: budynek dawnej oficyny (ul. Kościuszki 6) z 1674 r. czy pozostałości śladów obwałowań ziemnych z XVII-XVIII w.

Zestawienie obiektów nieruchomości w gminnej ewidencji zabytków z terenu Miasta i Gminy Kolbuszowa przedstawiono w Aneks nr 1 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Okolice Kolbuszowej to tereny ściśle związane z kulturą lasowiacką. Lasowiaczy zamieszkiwali Puszcę Sandomierską, która przed wiekami porastała ten obszar. Kultura Lasowiaków jest bardzo bogata i charakterystyczna. Ludność tę wyróżniały stroje, gwara, budownictwo, zwyczaje. Po dziś dzień w regionie, zachowało się bardzo wiele fragmentów tej kultury: w okolicznych wsiach wciąż stoi sporo chałup budowanych w stylu lasowiackim, większość starszych ludzi mówi wyłącznie typową dla Lasowiaków gwarą, a niemal w każdym domu przygotowywane są potrawy spożywane przez ludność zamieszkującą te tereny wiele wieków temu.

Obszar Puszczy Sandomierskiej miał charakter rolniczy, stąd też głównym zajęciem Lasowiaków była praca na roli i hodowla zwierząt. Zajmowali się oni także bednarstwem, bartnictwem, plecionkarstwem, garncarstwem, wyrabiali ręcznie malowane skrzynie, meble i zabawki.

Lasowiackie chałupy różniły się nieco od siebie, najczęściej spotykanymi jednak były chałupy składające się jedynie z sieni i izby, gdzie główną częścią domostwa była izba. Wnętrze izby było bardzo ubogie: znajdowało się tam najczęściej „wyrko” zbite z desek i piec, służący zarówno do wypiekania chleba, jak również do spania. Pomieszczenie dekorowane głównie krzyżami, obrazami i figurkami Matki Boskiej oraz świętych. W późniejszym czasie izbę zaczęto upiększać także sztucznymi kwiatami i pajakami wyrabianymi z bibuły, papieru i słomy. Lasowiaczy używali specyficznej gwary, określanej jako mieszana (była ona bowiem połączeniem dialektu mazowieckiego i małopolskiego). Język tej społeczności charakteryzował się głównie tzw. "mazurzeniem" - zgodnie z tym mówiono "kosula", "karcma", "pierzochki", zamiast koszula, karczma, pierzochki. Nie używano samogłosek nosowych ("piekne" zamiast piękne), zamiast osiem mówiono "łosiem". Słowo "trzeba" w języku Lasowiaków brzmiało jak "czeba", kolędy były "kolyndami", ogień - "łogiem", tablica zaś - "tablycą".

Pokarmem najczęściej spożywanym w tej części Polski była kapusta. Jedzono poza tym kluski, ziemniaki z kwaśnym mlekiem, chleb maczany w mleku, „prygiel”, czyli barszcz z ziemniakami, kluski z makiem i pierogi. Ciekawą informacją jest z pewnością to, że Lasowiaczy spożywali posiłki wszyscy razem, jedząc z jednej miski.

Stroje Lasowiaków wyróżniały ich spośród innych regionalnych grup etnograficznych. Charakteryzowały się one przede wszystkim interesującym zdobnictwem i haftami. Stroje wyrabiano z grubego lnu, szyjąc je samodzielnie. Mężczyźni nosili marszczone koszule wypuszczone na spodnie, a także barwne kamizelki z rękawami. Na wierzch zakładali płótniarki przepasane tzw. „trzosem”, czyli specjalnym pasem. Okryciem głowy były przede wszystkim magierki i czapki z baranów. Lasowiackie kobiety najczęściej zakładały spódnice i na wierzch koszule. Wyróżniały się one bogatym haftowaniem i pięknymi wzorami. Na wierzch Lasowiaczki zakładały „łokuski” narzucane

na plecy – chusty złożone po przekątnej. Poza łokuskami kobiety nosiły także kamizele, fartuchy i zapaski, w zimie zaś kożuchy.

Lasowiaczy byli społecznością o ciekawych legendach i wierzeniach. Jedną z najbardziej znanych legend pochodzących z okolic Kolbuszowej opowiada o Białej Damie straszącej w pałacyku w Weryni. Białą Damą miała być Łucja Franciszka, która została na terenie posiadłości przypadkowo zastrzelona przez własnego syna. Wierzono także w obecność duchów w miejscach, gdzie ktoś zmarł. Kolejny wiejski zabobon opowiadał o tym, że gdy ktoś jechał w nocy przez las i usłyszał łamanie gałęzi, to znaczyło to, że kroczy za nim diabeł przedzierający się przez ciemności i podpowiadający podróżnemu zły kierunek jazdy. Kiedy na wsi zachorowała krowa, uważano, że została ofiarą uroku rzuconego przez wiejską wiedźmę. Aby uchronić zwierzęta przed chorobami, okadzano je kadzidłem.

Zwyczaje i obrzędy rodzinne Lasowiaków są bardzo bogate. Hucznie obchodzono zwłaszcza wesela. Głównymi elementami zawierania małżeństwa były mówiny, pacierz u księdza, różgowiny, błogosławieństwo, ślub i oczepiny.

Ważnymi wydarzeniami w skali lokalnej były także narodziny dziecka (wierzono, że kobieta w ciąży nie powinna patrzeć na ludzi ułomnych oraz na zwierzęta, ponieważ groziło to urodzeniem nieładnego lub chorego dziecka) i pogrzeby, podczas których wspólnie modlono się o szczęśliwe przejście zmarłego do lepszego świata. Na lasowiackiej wsi zajmowano się poza tym wróżeniem, przepowiadaniem dziewczętom przyszłości dotyczącej zamążpójścia, laniem wosku, w okresie adwentu przygotowywano szopki i stroje kolędnicze.

Na terenie gminy Kolbuszowa funkcjonują ośrodki kulturalne i stowarzyszenia takie jak:

- Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowie,
- Miejski Dom Kultury w Kolbuszowej,
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Kolbuszowie,
- Regionalne Towarzystwo Kultury im. J.M. Gosłara w Kolbuszowie,
- Stowarzyszenie rozwoju kultury, sportu i turystyki w powiecie kolbuszowskim "Jaskółka",
- Stowarzyszenia na Rzecz Rewitalizacji "Ładne miasto" w Kolbuszowej,
- Stowarzyszenie Na Rzecz Rewitalizacji i Promocji Kolbuszowskiej - Pierzei Północnej,
- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju i promocji wsi Werynia w Weryni,
- Stowarzyszenie na rzecz rewitalizacji i promocji Kolbuszowej w Kolbuszowie,
- Siedlisko - lokalna grupa działania.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy

Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków. Stan zachowania poszczególnych obiektów opiera się na ocenie zewnętrznych elementów bryły obiektów zabytkowych. Jako stan bardzo dobry przyjęto stan idealny estetycznie jak i konstrukcyjnie, będący najczęściej wynikiem niedawnego remontu, stan dobry w przyjętej ocenie odbiega od niego nieznacznie zaburzeniami estetyki elewacji, przy stanie zaniedbanym ta estetyka pozostawia wiele do życzenia, przy stanie złym oprócz braku estetyki widoczne jest naruszenie konstrukcji ścian i poszycia dachu.

W mieście i gminie Kolbuszowa budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości dobry bądź bardzo dobry stan zachowania. Większość zabytków pozostaje w rękach prywatnych. Własność gminy stanowi jedynie 8 obiektów, których stan jest dobry, z wyjątkiem budynku dawnego czworaka (ul. Kolejowa 4).

Wśród obiektów dominują obiekty mieszkalne i gospodarcze (147 na 208 zabytków) w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym. Spośród nich 13 jest zaniedbana lub posiada zły stan zachowania: Domatków - dom nr 58 oraz szopa nr 61A, Kolbuszowa - ul. Mickiewicza 4, 25, ul. Piłsudskiego 14, 21, 31, ul. Rzeszowska 15, ul. Wolności 47, Widelka dom nr 251a i stodoła nr 252.

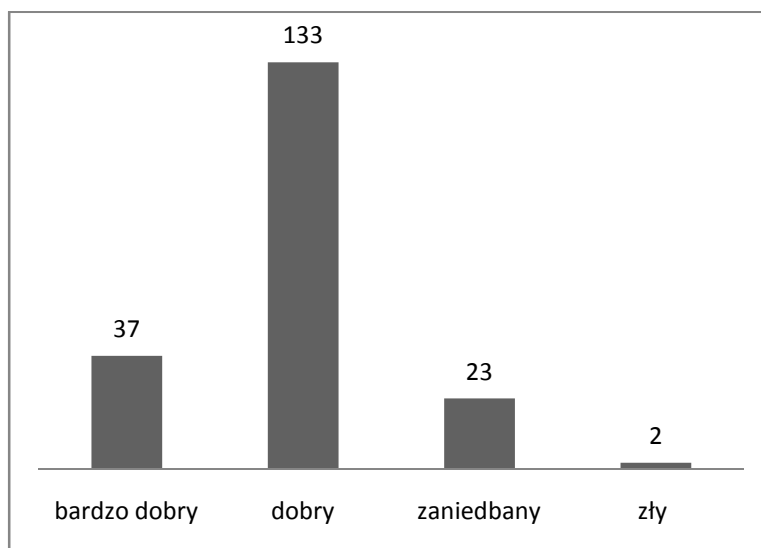
Duża część budynków mieszkalnych drewnianych w ostatnich latach przeszła gruntowną przebudowę (m.in. domy: przy ul. Nowe Miasto 10, ul. Obrońców Pokoju 45, ul. Zielonej 13 w Kolbuszowej, dom nr 57 w Porębach Kupieńskich, dom nr 17 w Świerczowie oraz dom nr 9 w Widelkach).

Następną grupę stanowią obiekty o funkcji sakralnej (m.in. kościoły, kaplica grobowa, dzwonnica, ogrodzenie kościoła, dawna Synagoga, łącznie 12). Budynki te również prezentują dobry lub bardzo dobry stan zachowania. Jedynie wikałówka przy ul. Narutowicza 4 w Kolbuszowej jest zaniedbana.

Kolejna grupa zabytków to obiekty wchodzące w skład zespołów dworsko-parkowych i folwarków (Kolbuszowa, Werynia). Stan ich zachowania jest różny. Zadbane obiekty to m.in. dawna murowana oficyna (ob. Muzeum Kultury Ludowej) przy ul. Kościuszki 6 wpisana do rejestru zabytków, mondatariat (obecnie Środowiskowy Dom Samopomocy) przy ul. Kolejowej 2 w Kolbuszowej oraz pałac w Weryni. Zły stan zachowania prezentują: dawna drewniana oficyna dworska przy ul. 11 Listopada 6 w Kolbuszowej, dawny czworak i spichlerz z zespołu folwarczno-przemysłowego w Kolbuszowej oraz większość obiektów wchodzących w skład zespołu pałacowo-parkowego w Weryni (m.in. rządówka, dom kuchacza, stajnia/obora, spichlerz, zlewnia mleka, szklarnia, dezynternia koni).

Pozostałe obiekty zabytkowe to budynki usługowe i przemysłowe oraz kapliczki w dobrym stanie technicznym, z wyjątkiem kapliczki w Zarębkach i Kupnie.

Tabela 3. Stan zachowania obiektów na terenie Miasta i Gminy Kolbuszowa.

Podsumowując ogólny stan zachowania zabytków występujących w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Kolbuszowa należy uznać za dobry. Stosunek liczebny obiektów o korzystnej kondycji (bardzo dobry i dobry) w stosunku do niezadowolającej (zaniedbany, zły, ruina) wynosi: 174/32.

6.2 Analiza Szans i zagrożeń

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania miasta i gminy Kolbuszowa w zakresie ochrony zabytków.

Mocne strony:

- Korzystne usytuowanie w sieci drogowej województwa, dobre skomunikowanie z Rzeszowem, Mielcem, Tarnobrzegiem.
- Występowanie na terenie gminy Muzeum Budownictwa Ludowego.
- Niezagrożone środowisko przyrodnicze przy braku większych zakładów przemysłowych;
- Bogate tradycje regionalne, aktywna działalność kulturalna.

- Atrakcyjne kompleksy leśne i tereny rekreacyjno - wypoczynkowe w tym o charakterze ochronnym z unikalnymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi (Leśny Kompleks Promocyjny, kilka parków krajobrazowych, obszary Natura 2000, liczne pomniki przyrody, zalew).
- Istnienie obiektów i zespołów obiektów o znacznych wartościach architektonicznych, historycznych, artystycznych oraz o cennych walorach krajobrazowych (np. zespoły sakralne, zespoły rezydencjonalne).
- Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków w większości w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym.
- Aktywnie działające: Miejski Dom Kultury w Kolbuszowej, Biblioteki publiczne, koła gospodyń wiejskich, placówki oświatowe, liczne stowarzyszenia (w tym Towarzystwo Goslara).
- Bogata i ciekawa historia gminy.
- Działanie na terenie gminy aktywnych kapel ludowych.
- Działające wydawnictwo regionalne i prasa regionalna.

Słabe strony:

- Istnienie nieużytkowanych albo niszczących obiektów zabytkowych stanowiących pozostałości zespołów dworsko-parkowych (Werynia).
- Wykonywanie części remontów zabytkowych obiektów bez poszanowania substancji zabytkowej.
- Niewystarczający stan środków finansowych na ochronę zabytków.

Szanse:

- Unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki.
- Uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy.
- Prężnie działające Muzeum Kultury Ludowej.
- Możliwość korzystania z zewnętrznych środków finansowych na rzecz projektów rozwojowych Gminy, ze szczególnym uwzględnieniem funduszy Unii Europejskiej.
- Poczucie tożsamości regionalnej i kulturalnej (powrót do tradycji).
- Realizowanie przez gminę wskazanych w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Kolbuszowa oraz w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Kolbuszowa zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami (np. rewitalizacja zabytkowego parku, spichlerza, łaźni końskiej w Weryni).
- Organizowanie krajowych i międzynarodowych wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych.
- Aktywność lokalnych społeczności, mająca na celu kultywowanie dawnych tradycji.
- Dobra oferta edukacyjna i kulturalna.

Zagrożenia:

- Degradacja zabytków.
- Wypieranie tradycyjnego, drewnianego budownictwa ludowego przez zabudowę współczesną.
- Brak specjalistycznych opracowań mających na celu ochronę krajobrazu kulturowego przed degradacją.
- Rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych.
- Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych.
- Niedostatek środków publicznych na rewitalizację.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, zostały opracowane priorytety. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 5 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Burmistrz zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Miasta. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

PRIORYTET I

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

- Wszelkie działania prowadzone w obrębie obiektów zabytkowych oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- Sporządzenie studium wartości kulturowych, dokumentu całościowo obejmującego zagadnienia związane z zabytkami. W opracowaniu takim znaleźć można, obok historii obiektów zabytkowych, ustalenia związane z ich ochroną, potrzebami konserwatorskimi dopasowane indywidualnie dla danego obiektu. Dokumentacja ta posiada duże znaczenie w kontekście opracowywania dokumentów planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego) znacznie ułatwiają poprawne kreowanie polityki gminy w odniesieniu do obiektów zabytkowych.
- Uzupełnienie oraz aktualizacja *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Kolbuszowa*. W Studium nie zawarto stref ochrony konserwatorskiej. Należy umieścić w nim pełny wykaz zabytków figurujący w ewidencji zabytków, tj. zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne.
- Kreowanie poprawnej polityki przestrzennej w odniesieniu do obiektów zabytkowych i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego. W przypadku tworzenia nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ochrona zabytków nieruchomych powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu:
 - ✓ zabytki wpisane do rejestru zabytków należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła ochrona konserwatorska winna obejmować obiekt i obszar wpisany do rejestru zabytków - działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczenie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu, bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mającej na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji.
 - ✓ w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinna być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu gminy charakteryzująca się utrzymaniem kompozycyjnej spójności miasta i wsi, utrwalaniem historycznych układów zabudowy, poprzez kontynuowanie tradycyjnie ukształtowanych lokalizacji i kompozycji budynków oraz wykorzystywanych form architektonicznych zmierzających do harmonizowania krajobrazu. Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Urząd Miasta dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną.
 - ✓ miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przygotowywane dla farm wiatrakowych powinny uwzględniać ochronę stanowisk archeologicznych, jako większych zwartych kompleksów osadniczych.
 - ✓ stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planu, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Miasta, dla terenów na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na gminnej ewidencji zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną,
- Prowadzenie monitoringu dotyczącego stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz prowadzenie aktualizacji zasobów zabytkowych (zbiór GEZ nigdy nie jest ostatecznie zamknięty).
- Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy.

- ✓ rozpoznanie najpilniejszych potrzeb konserwatorskich danego obiektu, a także aktualna wiedza na temat stanu ich zachowania;
- ✓ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury (Samorząd jest zobowiązany do dbania o zabytki, jak również nadzorowania i eliminowania prac prowadzonych przez inne podmioty, które szkodziłyby substancji zabytkowej);
- ✓ prowadzenie prac remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność władz samorządowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi. W pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących znaczne wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne;
- ✓ Wspieranie działań zmierzających do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o dużych walorach architektonicznych lub historycznych lub ważnych ze względu na usytuowanie w historycznym centrum miasta, nie będących własnością gminy, nieużytkowanych bądź znajdujących się w złym stanie technicznym:
 - Kolbuszowa, dom, ul. Mickiewicza 4,
 - Kolbuszowa, dom, ul. Mickiewicza 25,
 - Kolbuszowa, dom, ul. Piłsudskiego 14,
 - Kolbuszowa, dom, ul. Wolności 47,
 - Kolbuszowa, wikarówka, ul. Narutowicza 4,
 - Werynia, rewitalizacja zabytkowych budynków wchodzących w skład zespołu pałacowo-folwarcznego: spichlerz, budynek dawnej rządcówki, stajnia/obora, stodoła, dezynternia koni, dom kucharza.
- ✓ bieżące prace remontowe przy kapliczkach z terenu gminy (uzgadnianie wszelkich działań przy kapliczkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków);
- ✓ współfinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach nieruchomych i ruchomych.
- Działania w zakresie zachowanych, zabytkowych założeń zieleni:
 - ✓ rewitalizacja zabytkowego parku w Weryni (bieżące prace pielęgnacyjne).
- Wspieranie prac konserwatorskich zabytkowych kapliczek kubaturowych. Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, form, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego.
 - ✓ Kupno, kapliczka przy drodze Rzeszów-Kolbuszowa,
 - ✓ Zarębki, kapliczka, obok nr 40.
- Teren dawnego kirkutu w Kolbuszowej, wskazane umieszczenie tablicy informacyjnej upamiętniającej historię miejsca.
- Wspieranie prac przy zabytkowych nagrobkach na cmentarzu parafialnym w Kolbuszowej.
- Wspieranie zamierzeń dążących do wykonania ponownych weryfikacyjnych archeologicznych badań powierzchniowych obejmujących obszar gminy oraz realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie.
- Wspieranie działań właścicieli zabytków zmierzające do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych.
 - ✓ umieszczenie na stronie internetowej gminy aktualnych informacji związanych z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Podkarpackiego, Funduszu Kościelnego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na zabezpieczenie i remont tych obiektów.
- Dbanie o ład przestrzenny wsi i przeciwdziałanie rozproszaniu osadnictwa, w tym zachowanie relacji przestrzennych pomiędzy zabytkowymi zespołami; wypełnianie zabudową wolnych działek zgodnie z historyczną kompozycją otaczającego obszaru oraz gabarytami i formą znajdujących się na nim obiektów.

- Zachęcanie do zakładania i wspieranie gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, oferujących wypoczynek i rozrywkę w oparciu o lokalne tradycje,

PRIORYTET II

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego

- Wspieranie działań zmierzających do lepszego rozpoznania zasobu dziedzictwa kulturowego na terenie podległym samorządowi, a także jego właściwe udokumentowanie i popularyzowanie.
- Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną.
- Wytyczenie i opracowanie nowych, tematycznych szlaków turystycznych, promujących historię i bogactwo kulturowe gminy:
 - ✓ szlak o charakterze miejskiej trasy po najcenniejszych zabytkach,
 - ✓ szlak zespołów dworsko parkowych ze współpracą z sąsiednimi gminami.
- Ulepszenie istniejących już szlaków turystycznych polegające na stworzeniu ujednoczonego systemu tablic informacyjnych dotyczących historii obiektów zabytkowych położonych na trasie szlaków oraz informacji na temat wartościowych obiektów zabytkowych mieszczących się w okolicy.
- Organizowanie i dalsze dofinansowanie lokalnych inicjatyw związanych z propagowaniem tradycji, tożsamości, historii (współpraca ze stowarzyszeniami, szkołami, osobami fizycznymi) – jarmarki, spotkania, konkursy, wystawy.
- Opracowanie a także wspieranie publikacji (broшуra, folder, przewodnik) obejmujących zagadnienia związane z historią miejscowości, zabytkami oraz z zasadami ochrony dóbr kultury.
- Uczestnictwo Urzędu Miasta w organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Europejskich Dniach Dziedzictwa – największego w Europie wydarzenia promującego dziedzictwo kulturowe.
- Udostępnienie wykazu gminnej ewidencji zabytków oraz gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej gminy, wraz z informacją, jakie ma to znaczenie dla właścicieli owych obiektów i zespołów, do czego są zobowiązani, na co powinni zwracać uwagę.
- Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.
- Wspieranie i współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi, mającymi na celu zachowanie tradycji i kultury regionu.
- Współpraca ze szkołami na terenie miasta i gminy, zmierzającej do upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu wśród dzieci i młodzieży.
- Organizowanie szkoleń dla pracowników gminy odpowiadających za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Burmistrz miasta i gminy Kolbuszowa. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;

- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014-2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez burmistrza zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Miasta w Kolbuszowej, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata burmistrz sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac

konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu miasta Kolbuszowa i finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, a także obiektów nie będących własnością gminy. Zasady udzielania dotacji powinny zostać zawarte w prawie lokalnym.
- Z budżetu Marszałka Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (<http://www.kultura.wrotapodkarpackie.pl/index.php/zabytki/dotacje>).
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (<http://wuooprzemysl.pl/>).
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy (<http://mkidn.gov.pl/>).
- Z dotacji unijnych (<http://www.fundusze.podkarpackie.pl/>) w ramach:
 - ✓ Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego;
 - ✓ Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
 - ✓ Norweskiego Mechanizmu Finansowania.
- Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (<https://beneficjent.wfosigw.rzeszow.pl/>), środki finansowe mogą być przyznane na przedsięwzięcia związane z utrzymaniem i zachowaniem parków objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j.: Dz. U. 2019. 730 z późn. zm.).
- 2) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t. j.: Dz. U. 2009. 114. 946, z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2019. 1479).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j.: Dz. U. 2019. 60, z późn. zm.).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t. j.: Dz. U. 2019. 1186, z późn. zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j.: Dz. U. 2019. 1396, z późn. zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j.: Dz. U. 2020. 55).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j.: Dz. U. 2020. 65).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j.: Dz. U. 2019. 115, z późn. zm.).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j.: Dz. U. 2019. 668).
- 11) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j.: Dz. U. 2019. 917).
- 12) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j.: Dz. U. 2019. 553, z późn. zm.).
- 13) Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t. j.: Dz. U. 2019. 1429).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j.: Dz. U. 2019. 1886).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j.: Dz. U. 2017. 1674).
- 16) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Kolbuszowa.
- 17) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Podkarpackiego, Strategia Rozwoju Powiatu Kolbuszowskiego.
- 18) Materiały udostępnione w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Przemyślu, Delegatura w Rzeszowie.
- 19) Materiały udostępnione przez Urząd Miasta w Kolbuszowej.
- 20) J. Popek, Ród Tyszkiewiczów z Weryni w XIX w., Warszawa 2018.
- 21) W. Mroczka, Zarys dziejów wsi Bukowiec, Kolbuszowa 2012,
- 22) Z. Trzeźniowski, Legendy Ziemi Kolbuszowskiej, Rzeszów 2014.
- 23) S. Lew, Ścieżkami Lasowiaków i Rzeszowiaków, Kolbuszowa 1995.
- 24) J. Sito, Domatków. Moja mała ojczyzna. Przeszłość i teraźniejszość, Kolbuszowa 2016.
- 25) M. Piórek, Pięć wieków Weryni. Zarys dziejów wsi XVI-XIX w., Werynia 2004 r.
- 26) F. Kotula, Hej, leluja, czyli o wygasających starodawnych pieśniach kołędniczych w rzeszowskiem, 1970.
- 27) J. Bardan, Dawne pieczęcie i herb Kolbuszowej, Kolbuszowa 1998 r.
- 28) W. Helwin, W. Walat, Herb miasta Kolbuszowa, Rzeszów 2009.
- 29) www.nid.pl.
- 30) www.zabytek.pl.

ANEKS 1. Wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta i gminy Kolbuszowa.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Użytkownik	Rejestr zabytków	Uwagi
1.	BUKOWIEC	Stajnia	nr 112 (d. nr 65)	drewn.	1 poł. XIX(?)	J. Mazur	A-1008 27.09.1978	
2.	BUKOWIEC	Stodoła	nr 112 (d. nr 86)	drewn.	4 ćw. XIX	J. Mazur		

3.	DOMATKÓW	Dom	nr 58 (d. nr 33)	drewn.	1916	M. Bajor		
4.	DOMATKÓW	Dom, ob. szopa	61a (d. nr 34)	drewn.	1900	A. Piórek		

5.	KŁAPÓWKA	Kapliczka	przy drodze do Widelki	mur.	pocz. XX w.			
6.	KŁAPÓWKA	Dom	1	drewn.	1887	A. Orzech		
7.	KŁAPÓWKA	Dom	29	drewn.	1909	A. Kabała		

8.	KOLBUSZOWA	Układ urbanistyczny miasta sprzężony z układem planistycznym wsi Kolbuszowa Dolna i Górna oraz rezydencją magnacką, przed 1683 (?) i 1700 - pocz. XX						
9.	KOLBUSZOWA	Zespół kościoła par. p.w. Wszystkich Świętych a. kościół		mur.	1750		A-1379 05.02.2016	pożar 1852, odbud. Po 1852, grunt. przebud. i rozbud. 1929-35, proj. Arch. Bronisław Wiktor, bud. Bolesław Osiniak, polichromia 1955-58
10.	KOLBUSZOWA	b. dzwonnica		mur.	1949		A-1379 05.02.2016	proj. Arch. Leon Darlak
11.	KOLBUSZOWA	c. ogrodzenie z bramą główną i bocznymi		mur.	1 poł. XIX (?)		A-1379 05.02.2016	remont XIX/XX (?)
12.	KOLBUSZOWA	d. plebania	ul. Narutowicza 6	mur.	2 ćw. XIX (?)			przebud. 1859 (?), rozbud. Ok. 1920
13.	KOLBUSZOWA	e. wikarówka	ul. Narutowicza 4	mur.	l. 20 XX (?)			

14.	KOLBUSZOWA	Cmentarz paraf. 21 nagrobków i Kaplica grobowa Tyszkiewiczów p.w. NMP Niepokalanie Poczętej		mur.	1890-1892		A-425 13.07.2010	zniszczona w czasie I wojny, remont 1960
15.	KOLBUSZOWA	Kapliczka	na skrzyżowaniu ul. Krakowskiej i Piłsudskiego	mur.	ok. 1900			
16.	KOLBUSZOWA	Kapliczka	ul. Narutowicza 11	mur.	1906			
17.	KOLBUSZOWA	Bożnica, magazyn GS, nast. biura Muzeum Kultury Ludowej, ob. Galeria Miejskiej Biblioteki Publicznej	ul. Piekarska 17	mur.	ok. poł. XIX			remont i przebud. 1962-68, 2015
18.	KOLBUSZOWA	Zespół pałacowo-folwarczny a. pozostałości zespołu pałacowego - oficyna, ob. Muzeum Kultury Ludowej	ul. Kościuszki 6 (d. nr 21)	mur.	1674 (?)		A-1095 26.05.1981	Stary dwór od 1789, nast. siedziba Wydz. Powiatowego i Rady Szkolnej Okręgowej (od. 1900), nast. przedszkole i Klasztor SS Służebniczek NMP (1930-1955), nast. mieszkania, ob. biura i mieszkania Muzeum Kultury Ludowej, remont 2 poł. XVIII, ok. 1850, 4 ćw. XIX (?), ok. 1930, ok. 1960, gruntowny remont 1984-88
19.	KOLBUSZOWA	- oficyna dworska	ul. 11 Listopada 6 (d. ul. Kościuszki 23)	drewn.	1832			nast. ochronka, Klasztor i przedszkole SS Służebniczek NMP, ob. nieużytkowany, remont ok. 1900, dobud. ganku w pn.-zach. narożniku 1946, założenie inst. wod.-kan. 1958, remont 1988
20.	KOLBUSZOWA	- ślady obwałowań ziemnych			XVII, XVIII			
21.	KOLBUSZOWA	- fosy, tzw. "kanał" otaczający prostokątne założenie d. zamku			ok. poł. XVII			
22.	KOLBUSZOWA	- 2 przepusty wodne		kam.	1649			ob. zasypane
23.	KOLBUSZOWA	- pozostałości parku tzw. Lipnik			XVIII (?)			
24.	KOLBUSZOWA	- pozostałości ogrodu			XVII			

25.	KOLBUSZOWA	b. zespół folwarczno-przemysłowy zw. Podsobnie - mondatariat	ul. Kolejowa 2 (d. ul. Rzeszowska 1)	mur.	l. 20 XX			od 1867 Sąd Grodzki, nast. Sąd Powiatowy i Izba Skarbowa, od 1946 Szpital - Oddz. Urologii, remont ok. 1920, rozbud. 1965, remont 1990, ob. Środowiskowy Dom Samopomocy
26.	KOLBUSZOWA	- czworak, ob. dom	ul. Kolejowa 4	mur.	pocz. XIX			remont ok. 1970 r.
27.	KOLBUSZOWA	- spichlerz	ul. Kolejowa 4A	mur.	ok. 1890 lub 1910			ob.. Magazyn Rejonowej Spółdz. Ogrodniczo-Pszczelarskiej
28.	KOLBUSZOWA	- gorzelnia	ul. Rzeszowska (d. Olszowego 7)	mur.	1910	S. Orzech		remont 1972, ob. Przetwórnia owoców i warzyw
29.	KOLBUSZOWA	Zespół folwarczny zw. "Kłodnicówka" a. dwór, nast.. koszary, ob. Mieszkania	ul. Kilińskiego 3-7 ul. Kilińskiego 5	drewn.	k. XVIII (?)			przed poł. XIX w. koszary austriackie garnizonu huzarów zw. "kasarnią", remont ok. poł. XIX(?), k. XIX
30.	KOLBUSZOWA	b. budynek gospodarczy, nast. koszary, ob. mieszkania	ul. Kilińskiego 3	drewn.	k. XVIII			nast. mieszkania, nast. leśnictwo, przebud. ok. poł. XIX, remont k. XIX
31.	KOLBUSZOWA	c. budynek gospodarczy (stajnia), ob. mieszkania	ul. Kilińskiego 1	mur.	pocz. XX			nast. warsztat, ob. Mieszkania, remont ok. 2000
32.	KOLBUSZOWA	d. piwnica	ul. Kilińskiego 5	mur.	pocz. XX			
33.	KOLBUSZOWA	Dwór zw. "Lasówka"	ul. Zielona 8A (d. ul. Różana 13)	drewn.	XVIII/XIX	M. Dec		remont pocz. XX, remont dachu ok. 2000
34.	KOLBUSZOWA	Ratusz, ob. Komenda Policji	Pl. Wolności 1	mur.	1926			remont ok. 2006
35.	KOLBUSZOWA	Siedziba Towarzystwa Gimnastycznego "SOKÓŁ", ob. Dom Kultury	ul. Obr. Pokoju 66	mur.	1907			remont ok. 1975
36.	KOLBUSZOWA	Budynek Kasy Zaliczkowej, ob. Bank Spółdzielczy	ul. Kościuszki 22	mur.	1902		A-1267 22.11.1993	remont i rozbud. 1991
37.	KOLBUSZOWA	Hotel, nast. magistrat, ob. dom	Pl. Wolności 43	mur.	po 1864			przebud. ok. 1900, remont.
38.	KOLBUSZOWA	Karczma, nast. Kasyno Oficerskie, nast. LO, ob. Zespół Szkół nr 1	ul. Kościuszki 1	mur.	1 poł. XIX (?)			przebud. 1912, nadbud. piętra przed 1939 (?), remont po 1944, dobud. sali gimnastycznej ok. 1950, przebud. 1985-88
39.	KOLBUSZOWA	Poczta i dom	ul. Piłsudskiego 11	mur.	l. 20 XX			
40.	KOLBUSZOWA	Kantyna oficerska huzarów, ob. budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego 45	drewn.	ok. 1840			remont ok. 1950

41.	KOLBUSZOWA	Sklep, ob. budynek mieszkalny	ul. Piekarska 19	mur.	po 1900	Nowicki		przebudowany
42.	KOLBUSZOWA	Studnia + plac rynkowy	na środku Rynku	mur.	1942		A-377 01.10.2009	Obiekt posiada karte ewidencyjną białą
43.	KOLBUSZOWA	Młyn Spółki Zyskind i Szmidt	Plac GS na skrzyżowaniu ulic Rzeszowskiej i Przemysłowej	mur.	pocz. XX	SZIZ SCh		remont ok. 1960, 1972
44.	KOLBUSZOWA	Rzeźnia	ul. Piłsudskiego 76 (d. nr 98)	mur.	k. XIX	Karkut		ob. ZPM Karkut, remont ok. 2005
45.	KOLBUSZOWA	Zespół obiektów budownictwa ludowego Lasowiaków i Rzeszowiaków w Muzeum Kultury Ludowej	ul. Wolska 33		1971 (skansen), chałupy XIX i XX			
46.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Krakowska 6	drewn.	ok. 1920	P. Jędrzejowska		remont ok. 2003
47.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 1	mur.	ok. 1910	Makocki		
48.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 2	mur.	ok. 1900	Górecka		remont ok. 1970
49.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 3	mur.	ok. 1900	D. Wróbel-Wesołowska		
50.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 4	mur.	ok. 1900	G. Romaniuk		
51.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 5	mur.	ok. 1900	Zb. Góralczyk		
52.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 6	mur.	ok. 1900	K. Kulig		remont 1970
53.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 7	mur.	ok. 1900	E. Wójcicka		remont
54.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 8	mur.	ok. 1900	Biesiadecki		remont l. 40 XX
55.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 10	mur.	ok. 1860	J. i M. Serafin		remont 1970
56.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 12	mur.	ok. 1860 (?)	Świder		remont 1970, 2003
57.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 14	mur.	ok. 1900	S. Frycz		remont ok. 1970
58.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 15	mur.	ok. 1900	A. Wesołowski		remont

59.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 18 i 20	mur.	ok. 1900	UMiG		remont 1985
60.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 25	mur.	ok. 1933	S. Karkut		
61.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 27	mur.	ok. 1900	A. Sudoł		
62.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 29	mur.	ok. 1900	S. Bajor		
63.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 31	mur.	ok. 1900	Halat		remont 1980
64.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 33	mur.	ok. 1900	D. Wiącek, A. Sidor		częściowy remont 1990, 2007
65.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 35	mur.	ok. 1900	Skiba		remont ok. 1988
66.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Mickiewicza 37	mur.	po 1900 (?)	Pedenkowski (d. A. Lenart)		remont 1983
67.	KOLBUSZOWA	Dom	u. Narutowicza 3	mur.	pocz. XX	Osiniak		nast. Biblioteka, ob. sklep, remont.
68.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Narutowicza 5	mur.	pocz. XX			d. Bank Spółdzielczy, biblioteka, ob.. Budynek miejski
69.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Narutowicza 11	mur.	ok. 1915			
70.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Narutowicza 41	mur.	1927	Z. i W. Maciąg		
71.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 1	drewn.	ok. 1910	D. Norowski		remont
72.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 2a	drewn.	ok. poł. XIX (wg właściciela 1935)	J. Mazurkiewicz		remont l. 30 XX
73.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 3	drewn.	1914	Golis		
74.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 8	drewn.	ok. 1914			
75.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 11	drewn.	przed 1920			
76.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 15	drewn.	ok. poł. XIX	M. Cudo		remont ok. 1970
77.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Nowe Miasto 17	drewn.	ok. poł. XIX			remont ok. 1970

78.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 8	mur.	po 1900	J. Dudziński		remont po 1960
79.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 10	mur.	po 1900	Z. Gródecka		remont po 1960
80.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 13	mur.	4 ćw. XIX	SCh Pług		remont ok. 1960, 1975, 2000
81.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 31	mur.	1934	Bajor		remont ok. 1993, wymienione okna
82.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 34	drewn.	ok. 1830 (?)	Bajor/Dudzińska		szalowany 1877, przybudówki z l. 60-tych i 80-tych
83.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 42	drewn.	k. XIX	H. i B. Bajor		remont 2000
84.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 43	mur.	pocz. XX	T. Czochara		proj. W. Osiniak
85.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 45	drewn.	1912	Serafin (d. Z. Gruszka)		
86.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 51	drewn.	1897	Zatorski (d. L. Winiarski)		remont
87.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 53	drewn.	l. 30 XX	Kokoszyński/ Wilk		
88.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 54	mur.	ok. 1920	J. i K. Skowrońscy		
89.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 56	mur.	ok. 1924	A. Snopkowska		
90.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Obr. Pokoju 60-62	mur.	XIX/XX	J. Starzec		remont
91.	KOLBUSZOWA	Willa	ul. Obr. Pokoju 64	mur.	k. XIX	dawniej H. Młyńska		
92.	KOLBUSZOWA	Willa	ul. Obr. Pokoju 68	drewn.	1909	J. Kurdysz-Starzec i M. Starzec (d. R. Drewnicki)		
93.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piekarska 1-3	mur.	po 1900 (?)	M. Szczęch		remont ok. 1960
94.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piekarska 10	mur.	pocz. XX	E. Jędrzejowska K. Romaniuk		
95.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piekarska 11	mur.	po 1900	F. Frycz		remont ok. 1970

96.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 14	mur.	pocz. XX	A. Mazur		
97.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 21	drewn.	ok. 1890	Stępień (d. J. Dudzińska)		
98.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 22	drewn.	4 ćw. XIX	S. Augustyn		
99.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 23	mur.	ok. 1910	E. Mazurkiewicz		
100.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 24	drewn.	k. XIX	U. Mikłuszka Z. Hejżyk		
101.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 25	drewn.	XIX/XX	A. Jabłońska		remont ok. 1960
102.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 29	drewn.	4 ćw. XIX	A. Winiarski J. Szafran		remont ok. 2005
103.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 31	drewn.	4 ćw. XIX	Draus		remont l. 20 XX
104.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 33	drewn.	1937	H. Czartoryska- Schiler		remont
105.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 37	drewn.	ok. 1850	J. Cibicka H. Czartoryska		
106.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 42	drewn.	1 poł. XIX (?)	J. Burkiewicz		
107.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 50	mur.	1920	W. Dudzińska J. Bochniarz		
108.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 55	mur.	pocz. XX	Dudzińska J. Długaj		
109.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 58	drewn.	ok. 1935	L. Matula		
110.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Piłsudskiego 68	drewn.	XIX/XX	J. I J. Frankiewicz		wg właścicieli dom wybudowany po wojnie, na fundamentach wcześniejszego budynku
111.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Rzeszowska 15	mur.	pocz. XX	S. Wojtas		
112.	KOLBUSZOWA	Willa Ekstain	ul. Rzeszowska 28 (d. nr 16)	mur.	pocz. XX	ZSiZ SCh		
113.	KOLBUSZOWA	Willa Łucki	ul. Rzeszowska 36 (d. nr 20)	drewn.	ok. 1900	Zuba		
114.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Rzeszowska 37	mur.	ok. 1870	Gil/Kiwak		remont 1904

115.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 4-5	mur.	piwnica XVIII ok. 1900	Wołochow		remont ok. 1960
116.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 6	mur.	po 1900	M. Dudziński		remont ok. 1950
117.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 7	mur.	po 1900	S. Kusik		remont ok. 1950
118.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 8	mur.	po 1900	F. Pączek		remont ok. 1970
119.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 9	mur.	po 1900	S. Opalińska		remont ok. 1970
120.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 10	mur.	po 1900	J. Winiarska		
121.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 11	mur.	po 1900	Kotula		remont ok. 1970
122.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 12	mur.	XVIII/XIX (?)	S. i R. Śmiechowscy		odbud. po 1900, remont ok. 1970
123.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 13	mur.	po 1900	Czechnicka		remont ok. 1970
124.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 14	mur.	po 1900	UMiG		remont ok. 1970
125.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 15	mur.	po 1900	J. Jagodzińska		remont ok. 1970
126.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 16	mur.	po 1900	J. Weryńska		remont ok. 1970
127.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 17	mur.	po 1900	S. i J. Biesiadecy		remont 1960
128.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 18-19	mur.	ok. poł. XIX	M. Szpara M. Kapusta		odbud. po 1900, remont ok. 1970
129.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 20-21	mur.	ok. poł. XIX (?)	W. Jagodzińska A. Opalińska		odbud. po 1900, remont ok. 1960
130.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 22	mur.	po poł. XIX (?)	S. i W. Szpara		odbud. po 1900, remont ok. 1960
131.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 23	mur.	ok. poł. XIX (?)	S. i W. Szpara		odbud. po 1900, remont ok. 1960
132.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 24	mur.	po 1900	Wilk		remont ok. 1960 i 1970
133.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 25	mur.	po 1900	J. Gdowski		remont ok. 1960 i 1970

134.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 26	mur.	po 1900	S. Biesiadecki		remont 1960
135.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 27	mur.	l. 30 XX	Rożek		
136.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 29	mur.	XVIII (?)	Wyparło		odbud. po pożarze ok. 1900, remont ok. 1960
137.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 30	mur.	XVIII (?)	SZiZ SCh (d. T. Kolasa)		odbud. po pożarze ok. 1900, remont ok. 1960
138.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 31	mur.	po 1900	H. Kasza		remont ok. 1970
139.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 32	mur.	po 1900	SZiZ SCh		remont ok. 1950
140.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 33-34	mur.	po 1900	J. Bebło W. Korkut		remont ok. 1970
141.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 35	mur.	po 1900	SZiZ SCh		remont 1980
142.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 36-37	mur.	po 1900	J. i T. Pikuliccy M. Warunek		
143.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 38-39	mur.	ok. 1860	Tokarz		przebud. ok. 1900, remont ok. 1970
144.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 40	mur.	po 1900	H. i F. Draus		remont ok. 1950
145.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 41	mur.	po 1900	J. Jachyra		remont ok. 1950
146.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 42	mur.	ok. 1860 (?)	Wiącek		remont
147.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 44	mur.	po 1900	SZiZ SCh (d. M. Bystrzyk)		remont ok. 1970
148.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 45	mur.	ok. 1900	SZiZ SCh (d. J. Turek)		remont ok. 1970
149.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 46	mur.	l. 20 XX	SZiZ SCh		remont ok. 1960
150.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 47	mur.	l. 20 XX	F. Korzępa		remont ok. 1960
151.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 48	mur.	po 1900	Z. Zach		na starszych piwnicach, remont ok. 1960
152.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 49-50	mur.	po 1900	W. Korzępa Z. Koczoń		na starszych piwnicach, remont ok. 1960

153.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 51	mur.	po 1852 (?)	W. Sikorski		odbud. po pożarze ok. 1900, remont ok. 1960
154.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 52	mur.	po 1900	J. Skowroński		remont ok. 1960
155.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 53	mur.	po 1900	H. Sikorski		do l. 20 XX w. jeden budynek z nr 54, remont ok. 1960
156.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 54	mur.	po 1900	F. Sikorski		nadbud. l. 20 XX, remont 1986
157.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 55	mur.	po 1900			
158.	KOLBUSZOWA	Dom	Pl. Wolności 56	mur.	XVIII/XIX			remont po pożarze w 1900, l. 30 XX
159.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Zielona 2	mur.	pocz. XX	M. Korniat/Siwiec		remont ok. 2005
160.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Zielona 7	drewn.	przed 1939	M. i J. Mazurkiweicz		wg właścicieli obiekt wybudowany pod koniec wojny
161.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Zielona 13	drewn.	l. 30 XX	C. Mokrzycka		
162.	KOLBUSZOWA	Dom	ul. Zielona 19	drewn.	pocz. XX	Makocki		
163.	KOLBUSZOWA	Cmentarz żydowski	ul. Krakowska		1830			

164.	KOLBUSZOWA GÓRNA	Dom	nr 94	drewn.	4 ćw. XIX	A. Żelazo		remont 1932
165.	KOLBUSZOWA GÓRNA	Dom	nr 432	drewn.	1935	Z. Cynar		
166.	KOLBUSZOWA GÓRNA	Dom	nr 463	drewn.	ok. 1933 r.	M. Starzec		ok. 1970 r. dobudowana murowana przybudówka

167.	KUPNO	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela		mur.	1914-1920			
168.	KUPNO	Kapliczka	przy drodze Rzeszów-Kolbuszowa	mur.	ok. 1900	J. Orzech		

169.	NOWA WIEŚ	Dom	nr 156 (d. nr 107)	drewn.	4 ćw. XIX	A. Kolasa		
------	-----------	-----	--------------------	--------	-----------	-----------	--	--

170.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	Kapliczka	Na skrzyżowaniu drogi Poręby Kupieńskie-Bukowiec oraz drogi podrzędnej.	mur.	1877	W. Miazga		remont 1973, przebudowana
171.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	Zagroda: a. dom	nr 125 (d. nr 86)	drewn.	pocz. XX	J. Orzech		wymienione poszycie dachu ok. 2003
172.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	Dom	nr 5	drewn.	4 ćw. XIX	L. Mazan		remont 1960
173.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	Dom	nr 57	drewn.	XIX/XX	Z. Fabijska		dobudowana murowana dobudówka

174.	PRZEDBÓRZ	Kościół parafialny p.w. św. Józefa Rzemieślnika		mur.	1972-1979		A-1623 23.07.2019	
175.	PRZEDBÓRZ	Dom	nr 108 (d. nr 15)	drewn.	pocz. XX	A. Gruszka		
176.	PRZEDBÓRZ	Dom	nr 317 (d. nr 50)	drewn.	1. 20 XX w.	M. Bryk		

177.	ŚWIERCZÓW	kapliczka	obok nr 120 (d. obok nr 57), przy drodze głównej Kolbuszowa-Świerczów	drewn.	1 poł. XIX w.	J. Stąpar		przeniesiona na obecne miejsce, remont ok. 1938. Ze starej kapliczki pozostała tylko drewniana rzeźba
178.	ŚWIERCZÓW	kapliczka	obok nr 39 (ob. obok nr 15)	mur.	1897	S. Cudo		przeniesiona na obecne miejsce, odremontowana
179.	ŚWIERCZÓW	Dom	17 (d. nr 8)	drewn.	ok. 1915	E. Czachor		remont 1987

180.	WERYNIA	Układ planistyczny wsi sprzężonej z rezydencją i zespołem folwarcznym			k. XV (?)			
181.	WERYNIA	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena		mur.	k. XVIII	Skrzela		remont 1900
182.	WERYNIA	Kapliczka	przy skrzyżowaniu dróg	mur.	1870	A. Ryło		
183.	WERYNIA	Zespół pałacowy a. pałac	502	mur.	1900		A-906 31.05.1975	proj. T. Stryjeński
184.	WERYNIA	b. spichlerz		mur.	1867		A-906 31.05.1975	
185.	WERYNIA	c. wozownia i magazyn folwarczy		mur. - drew.	k. XIX		A-906 31.05.1975	
186.	WERYNIA	d. stajnia-obora		mur.	ok. poł. XIX		A-906 31.05.1975	
187.	WERYNIA	e. stodoła i magazyn pasz dla ryb		mur.- drew.	4 ćw. XIX		A-906 31.05.1975	
188.	WERYNIA	f. dom administratora - kancelaria, dom kamerdynera		mur.	4 ćw. XIX		A-906 31.05.1975	
189.	WERYNIA	g. kaplica		mur.	1873		A-906 31.05.1975	
190.	WERYNIA	h. park krajobrazowy ze stawami			XIX		A-906 31.05.1975	
191.	WERYNIA	h. zespół stawów - park			nieznane		A-906 31.05.1975	
192.	WERYNIA	dom kucharza		mur.	ok. poł. XIX			
193.	WERYNIA	rzędcówka i kuchnia czeladzi	505	mur.	4 ćw. XIX			
194.	WERYNIA	dom służby	5	mur.	4 ćw. XIX			
195.	WERYNIA	dom ogrodnika		mur.	k. XIX			
196.	WERYNIA	budynek gospodarczy (zlewnia mleka?)		mur.	4 ćw. XIX			
197.	WERYNIA	dezynternia koni		mur.	4 ćw. XIX w.			
198.	WERYNIA	szklarnia		mur.-szkl.	1910			
199.	WERYNIA	kuźnia i stolarnia	503	mur.	k. XIX w.			remont 1980

200.	WIDEŁKA	Kościół par. p.w. MB Królowej Polski	przy drodze do Kłapówki	mur.	1920-1935			
------	---------	--------------------------------------	-------------------------	------	-----------	--	--	--

201.	WIDEŁKA	Zagroda: a. dom	nr 251a (d. 196)	drewn.	4 ćw. XIX	R. Palczewska		remont
202.	WIDEŁKA	Zagroda: a. dom	nr 252 (d. 198)	drewn.	pocz. XX	S. Frącz		
203.	WIDEŁKA	c. stodoła	nr 252 (d. 198)	drewn.	pocz. XX	S. Frącz		
204.	WIDEŁKA	Zagroda: a. dom	nr 487 (d. nr 448)	drewn.	3 ćw. XIX	J. Liszcz		
205.	WIDEŁKA	Zagroda: a. dom	nr 506	drewn.	4 ćw. XIX	A. Reguła		
206.	WIDEŁKA	Dom	nr 9	drewn.	4 ćw. XIX	Misek (d. L Mucha)		
207.	WIDEŁKA	Dom	843 (d. 499)	drewn.	1926 r.	J. Godek		remont 1978

208.	ZARĘBKI	Kapliczka	obok nr 40, dz. 490	mur.	1846 (?)	A. Mokrzycka		remont 1910
------	---------	-----------	---------------------	------	----------	--------------	--	-------------

ANEKS 2. Wykaz stanowisk archeologicznych, zlokalizowanych na obszarze miasta i gminy Kolbuszowa.

Lp.	Miejscowość	Numer obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Numer stanowiska na obszarze	Funkcja	Chronologia	Rejestr zabytków
1.	BUKOWIEC	100-74	1	1	śląd osadn. śląd osadn.	mezolit późne średniowiecze	
2.	BUKOWIEC	100-74	2	2	pradziejowe	pradziejowe neolit (KPL?)	
3.	HUTA PRZEDBORSKA	100-73	1	2	punkt osadn.	epoka kamienia	
4.	HUTA PRZEDBORSKA	100-73	2	8	pradziejowe	pradziejowe neolit (KPL?)	
5.	HUTA PRZEDBORSKA	100-73	3	9	śląd osadn.	epoka kamienia	
6.	HUTA PRZEDBORSKA	100-73	4	10	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	mezolit? późne średn. nowożytny	
7.	HUTA PRZEDBORSKA	100-73	5	11	huta szkła	nowożytny	
8.	KŁAPÓWKA	99-75	1	2	śląd osadn.	XVII w.	
9.	KŁAPÓWKA	99-75	2	3	śląd osadn.	XVII-XVIII w.	
10.	KOLBUSZOWA	99-74	1	1	śląd osadn.	neolit	
11.	KOLBUSZOWA	99-73	9	7	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytny	
12.	KOLBUSZOWA	99-74	2	2	śląd osadn.	neolit	
13.	KOLBUSZOWA	99-74	3	4	punkt osadniczy	okres nowożytny	
14.	KOLBUSZOWA	99-74	4	5	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kamienia okr. nowożytny	
15.	KOLBUSZOWA	99-74	5	6	śląd osadn. śląd osadn.	neolit okres nowożytny	

16.	KOLBUSZOWA	99-74	6	7	śląd osadn. śląd osadn.	mezolit? okres nowożytny	
17.	KOLBUSZOWA	99-74	7	8	śląd osadn.	pradzieje	
18.	KOLBUSZOWA	99-74	8	9	śląd osadn.	epoka kamienia	
19.	KOLBUSZOWA	99-74	9	32	pl. Wolności (RYNEK)		
20.	KOLBUSZOWA	99-74	10	33	osada	XVII-XVIII w.	

21.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	1	18	śląd osadn.	średniowiecze lub nowożytne	
22.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	2	19	śląd osadn.	późne średniowiecze?	
23.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	3	20	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytne	
24.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	4	21	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia późne średniowiecze	
25.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	5	22	punkt osadn.	nowożytne	
26.	KOLBUSZOWA DOLNA	98-74	6	23	śląd osadn.	epoka kamienia	

27.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	1	3	cmentarzysko ciałopolane	k. łużycka	
28.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	4	10	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia pradzieje	
29.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	5	11	punkt osadn.	okres nowożytny	
30.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	6	12	śląd osadn.	okres nowożytny	
31.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	7	13	punkt osadn.	okres nowożytny	
32.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	8	14	punkt osadn.	okres nowożytny	
33.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	9	15	punkt osadn.	mezolit?	
34.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	10	16	punkt osadn.	epoka kamienia	

35.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	11	17	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia ?	
36.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	12	18	śląd osadn.	pradzieje	
37.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	13	19	śląd osadn.	epoka kamienia	
38.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	14	20	śląd osadn. śląd osadn.	pradzieje okres nowożytny	
39.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	15	21	śląd osadn.	okres nowożytny	
40.	KOLBUSZOWA GÓRNA	99-74	16	22	śląd osadn.	okres nowożytny	
41.	KOLBUSZOWA GÓRNA	100-74	2	3	punkt osadn.	neolit	
42.	KOLBUSZOWA GÓRNA	100-74	3	4	śląd osadn.	schyłkowy paleolit (k świdrska)	

43.	KUPNO	99-74	13	23	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia okres nowożytny	
44.	KUPNO	100-74	3	5	punkt osadn. śląd osadn. śląd osadn.	wcz. epoka brązu późne średniow. nowożytne	
45.	KUPNO	100-74	4	6	śląd osadn.	wcz. epoka brązu	
46.	KUPNO	100-74	5	7	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytne	
47.	KUPNO	100-74	6	8	punkt osadn.	mezolit ?	
48.	KUPNO	100-74	7	9	śląd osadn.	nowożytne	
49.	KUPNO	100-74	8	10	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia późne średniowiecze	
50.	KUPNO	100-74	9	11	punkt osadn.	nowożytny	
51.	KUPNO	100-74	10	12	śląd osadn. śląd osadn. punkt osadn. śląd osadn.	neolit k. łużycka OWR (k. przeworska) nowożytna	
52.	KUPNO	100-74	11	13	śląd osadn. śląd osadn.	pradziejowa nowożytne	

53.	KUPNO	100-74	12	14	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytna	
54.	KUPNO	100-75	1	23	śląd osadn.	epoka kamienia	
55.	KUPNO	100-75	2	24	śląd osadn.	wczesna epoka brązu	

56.	NOWA WIEŚ	99-73	1	2	śląd osadn.	neolit	
57.	NOWA WIEŚ	99-73	2	3	punkt osadniczy	pradziejowa	

58.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	2	15	śląd osadn. punkt osadn.	k. łużycka nowożytny	
59.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	3	16	śląd osadn.	epoka kamienia	
60.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	4	17	punkt osadn.- pracownia krzem. śląd osadn.	neolit (k. pucharów lejkowatych) nowożytna	
61.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	5	18	śląd osadn. śląd osadn.	neolit nowożytna	
62.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	6	19	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kamienia nowożytna	
63.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	7	20	śląd osadn.	epoka kamienia	
64.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	8	21	punkt osadn.	neolit (k. pucharów lejkowatych)	
65.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	9	22	punkt osadn.	neolit (k. pucharów lejkowatych)	
66.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	10	23	osada	łużycka	
67.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-74	11	24	śląd osadn.	epoka kamienia	
68.	PORĘBY KUPIEŃSKIE	100-75	1	25	śląd osadn.	epoka kamienia	

69.	PRZEDBÓRZ	100-73	4	21	huta szkła	nowożytna	
70.	PRZEDBÓRZ	100-73	3	20	śląd osadn. śląd osadn. huta szkła?-punkt osadn.	epoka kamienia pradziejowa nowożytna	

71.	PRZEDBÓRZ	100-73	5	22	punkt osadn. punkt osadn. punkt osadn.	mezolit pradziejowe nowożytny	
72.	PRZEDBÓRZ	100-74	1	25	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytny	
73.	PRZEDBÓRZ	100-74	2	26	śląd osadn.	neolit	

74.	ŚWIERCZÓW	98-73	1	6	osada	neolit?	
75.	SWIERCZÓW	98-73	2	17	punkt osadn.	OWR (k. przeworska)	
76.	SWIERCZÓW	98-73	3	18	śląd osadn.	prahistoria (nieokreślona)	
77.	SWIERCZÓW	98-73	4	19	śląd osadn.	epoka kamienia	
78.	SWIERCZÓW	98-73	5	20	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia okr. nowożytny	

79.	WERYNIA	98-74	17	40	śląd osadn. śląd osadn.	późne średn. nowożytny	
80.	WERYNIA	98-74	1	4	śląd osadn.	neolit	
81.	WERYNIA	98-74	2	5	śląd osadn.	neolit	
82.	WERYNIA	98-74	5	6	śląd osadn.	neolit	
83.	WERYNIA	98-74	6	7	śląd osadn.	neolit	
84.	WERYNIA	98-74	7	8	punkt osadn.	kultura pucharów lejkowatych	
85.	WERYNIA	98-74	8	9	śląd osadn.	?	
86.	WERYNIA	98-74	13	10	śląd osadn.	neolit	
87.	WERYNIA	98-74	14	37	śląd osadn.	epoka kamienia	
88.	WERYNIA	98-74	16	29	śląd osadn.	epoka kamienia	
89.	WERYNIA	98-75	4	7	śląd osadn.	neolit	
90.	WERYNIA	99-74	18	24	śląd osadn.	epoka kamienia	
91.	WERYNIA	99-74	19	25	punkt osadn. śląd osadn.	mezolit okres nowożytny	
92.	WERYNIA	99-74	20	26	śląd osadn.	epoka kamienia	
93.	WERYNIA	99-74	21	27	śląd osadn.	okres nowożytny	

94.	WERYNIA	99-74	22	28	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia pradzieje	
95.	WERYNIA	99-74	23	29	punkt osadn.	epoka kamienia	
96.	WERYNIA	99-74	24	30	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia okres nowożytny	
97.	WERYNIA	99-74	25	31	śląd osadn.	epoka kamienia	
98.	WERYNIA	99-75	3	1	punkt osadn. śląd osadn. punkt osadn.	mezolit (p. płudzki) epoka kamienia XVII-XVIII w.	A-820 30.12.1972
99.	WERYNIA	99-75	9	9	śląd osadn.	epoka kamienia	
100.	WERYNIA	99-75	10	10	śląd osadn.	epoka kamienia	
101.	WERYNIA	99-75	11	11	śląd osadn.	późne średn.	
102.	WERYNIA	99-75	12	12	śląd osadn.	późne średniowiecze	

103.	WERYNIA-KOLONIA	98-74	15	38	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia pradziejowa	
------	-----------------	-------	----	----	----------------------------	-------------------------------	--

104.	WIDEŁKA	99-75	9	13	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kamienia XVII-XVIII w.	
105.	WIDEŁKA	99-75	10	14	śląd osadn.	czasy nowożytne	
106.	WIDEŁKA	99-75	11	15	śląd osadn. śląd osadn.	późne średniow. XVII-XVIII w.	
107.	WIDEŁKA	99-75	12	16	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia XVII-XVIII w.	
108.	WIDEŁKA	99-75	13	17	punkt osadn. śląd osadn.	epoka kamienia późne średniowiecze	
109.	WIDEŁKA	99-75	14	18	punkt osadniczy	XVII-XVIII w.	
110.	WIDEŁKA	99-75	15	19	punkt osadn.	mezolit?	
111.	WIDEŁKA	99-75	16	20	punkt osadn.	XVII-XVIII w.	
112.	WIDEŁKA	99-75	17	21	śląd osadn. śląd osadn. śląd osadn.	pradziejowa późne średniow.? XVII w.?	
113.	WIDEŁKA	100-75	1	2	śląd osadn.	?	

114.	WIDEŁKA	100-75	2	3	śląd osadn.	łużycka	
115.	WIDEŁKA	100-75	4	27	punkt osadn.	epoka kamienia	
116.	WIDEŁKA	100-75	5	28	śląd osadn. punkt osadn.	średniowiecze okr. nowożytny	
117.	WIDEŁKA	100-75	6	29	punkt osadn. punkt osadn.	mezolit okr. nowożytny- XIX w.	
118.	WIDEŁKA	100-75	7	30	śląd osadn. śląd osadn.	mezolit? średniowiecze	
119.	WIDEŁKA	100-75	8	31	śląd osadn.	epoka kamienia	

120.	ZARĘBKI	98-74	1	11	punkt osadniczy	mezolit	
121.	ZARĘBKI	98-74	2	12	punkt osadn.	neolit	
122.	ZARĘBKI	98-74	3	13	śląd osadn.	neolit?	brak mapy
123.	ZARĘBKI	98-74	4	41	śląd osadn. punkt osadn.	wcz. brąz ? łużycka	
124.	ZARĘBKI	98-74	5	42	punkt osadn. punkt osadn.	epoka kamienia łużycka	
125.	ZARĘBKI	98-74	6	43	śląd osadn. punkt osadn.	epoka kamienia łużycka	
126.	ZARĘBKI	98-74	7	44	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia nowożytne	
127.	ZARĘBKI	98-74	8	45	śląd osadn.	nowożytne	
128.	ZARĘBKI	98-74	9	46	punkt osadn.	pradziejowe	
129.	ZARĘBKI	98-74	10	47	śląd osadn.	nowożytne	
130.	ZARĘBKI	98-74	11	48	punkt osadn.	łużycka	
131.	ZARĘBKI	98-74	12	49	śląd osadn. punkt osadn.	pradziejowe nowożytne	
132.	ZARĘBKI	98-74	13	50	śląd osadn. śląd osadn.	epoka kamienia łużycka	
133.	ZARĘBKI	98-74	14	51	śląd osadn.	nowożytne	
134.	ZARĘBKI	98-74	15	53	śląd osadn.	nowożytne	
135.	ZARĘBKI	98-74	16	54	punkt osadn.	łużycka?	